

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

*ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ &
ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ*

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

Η ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΖΩΓΚΟΥ ΚΑΛΛΙΘΕΑ - ΓΕΩΡΓΙΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: Β2012007

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΘΗΝΑ – 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΟΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	7
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	10
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
1.1 Ερευνητικό Ζητούμενο	11
1.2 Δομή της εργασίας	11
1.3 Μεθοδολογία της έρευνας	12
1.4 Περιορισμοί της εργασίας	13
2 ΈΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ.....	14
2.1 Πολιτιστική Κληρονομία	14
2.2 Πολιτιστικά Αγαθά	15
2.3 Πολιτιστική Πολιτική	17
2.4 Προστασία	18
2.5 Αρχαιοκαπηλία	19
2.6 Οργανωμένο Έγκλημα	19
3 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	21
3.1.2 Η Ελληνική Πολιτεία για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής κληρονομίας με τον Ν. 3028/2002	21

3.1.3 Ο νέος Πολιτιστικός Ν. 3658/2008 «Μέτρα για την προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών και άλλες διατάξεις»	22
3.3.1 Σύμβαση της UNESCO 1970	26
4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ.....	29
4.1 Εισαγωγή	29
4.2 Πολιτική Συλλεκτικής Δραστηριότητας	31
4.3 Προστασία Μουσείων και πολιτιστικής κληρονομίας	32
4.4 Μουσειακή Εκπαίδευση	34
4.5 «Νόμος του Τσιπιντέιλ»	35
5 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΥΚΛΩΜΑ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ.....	37
5.1 Εισαγωγή	37
5.2 Οργανωμένο έγκλημα και μαφία	38
5.3 Παράνομοι ανασκαφείς	38
5.4 Μεσάζοντες	39
5.5 Οίκοι Δημοπρασιών	40
5.6 Ιδιωτικοί συλλέκτες	41
5.7 Μουσεία	41
5.8 Η δράση της Ελλάδας στο παγκόσμιο εμπόριο της αρχαιοκαπηλίας	42
6 Η ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	45
6.1 Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών, Ιστορική αναδρομή	45
6.2 Η αρχαιοκαπηλία ως φαινόμενο	46
6.3 Αίτια του φαινομένου	46
6.4 Συνέπειες του φαινομένου	48

6.5 Κοινωνικό προφίλ αρχαιοκάπηλών	49
6.6 Συσχέτιση της αρχαιοκαπηλίας με τα εγκλήματα «λευκού περιλαίμιου»	50
6.7 Αρχαιοκαπηλία και τρομοκρατία	51
7 ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	53
7.1 Μάρμαρα του Παρθενώνα	53
7.2 Υπόθεση Σχοινούσα 2006	54
7.3 Οι δίδυμοι Κούροι της Κορίνθου 2010	55
7.4 Μουσείο Γκετί	56
7.5 Hobby Lobby	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	63

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η προστασία των πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής ταυτότητας κάθε λαού, είναι μοναδική και αναντικατάστατη καθώς είναι το κληροδότημα από φυσικά αντικείμενα και από άυλα χαρακτηριστικά μιας ομάδας ή μιας κοινωνίας, ενώνει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Συνεπώς η συνεχής ανάγκη για την αποτελεσματική προστασία των πολιτιστικών αγαθών αποδεικνύεται από το νομικό σχέδιο προστασίας τους τόσο σε εθνικό όσο σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο.

Ωστόσο, στις μέρες μας το χρήμα αποτελεί την κινητήριο δύναμη σχεδόν για τα πάντα και η δίψα για εξουσία και δύναμη κλονίζουν αξίες, ήθη και έθιμα, έτσι λοιπόν έρχεται στο φώς το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας. Πρόκειται για ένα πολυπρόσωπο φαινόμενο, ένα οργανωμένο έγκλημα το οποίο δραστηριοποιείται και λαμβάνει χώρα διεθνώς εδώ και πολλά χρόνια. Αποτελεί έναν βραχνά στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ο οποίος όχι μόνο με το πέρασμα των χρόνων δεν εξαλείφεται αλλά ολοένα και αυξάνεται.

Για τον λόγο αυτόν και όχι μόνο έχει καθιερωθεί να θεσπίζονται νόμοι, από το κράτος, το οποίο έχει την πλήρη ευθύνη για τη διαφύλαξη, την εξαγωγή και την επιστροφή των πολιτιστικών αγαθών. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασικό άξονα της πολιτιστικής πολιτικής των οικονομικά αναπτυγμένων αλλά και των αναπτυσσόμενων χωρών. Μέτρα προστασίας ποινικά και διοικητικά υπάρχουν θεσμοθετημένα τόσο σε εθνικό, ν. 3658/2008 όσο και σε διεθνές επίπεδο με τις συμβάσεις της UNESCO και του UNIDROIT.

Λέξεις Κλειδιά :

Πολιτιστική κληρονομιά/Πολιτιστικά αγαθά

Αρχαιοκαπηλία

Παράνομη Διακίνηση πολιτιστικών αγαθών

UNESCO

Διεθνές, κοινοτικό, εθνικό δίκαιο

Συμβάσεις

Μουσεία

Νομοθεσία

Οργανωμένο έγκλημα

Κοινωνικό φαινόμενο

ABSTRACT

The protection of cultural heritage is an integral part of the national identity of every country. It is unique and irreplaceable as it is the legacy formed by physical objects and characteristics of a particular group and it connects the past with the present and the future. The continuous need for the protection of such cultural objects is proven by the legal framework in the national and international level.

However, in recent years greed and lust for power have trumped over values, morals and customs. That is how the phenomenon of smuggling antiquities came to be. It is a multifaceted phenomenon, which operates internationally within the perimeters of organized crime for many years and it is a sore spot for cultural heritage. The phenomenon does not appear to be slowing down at all, in contrast we have evidence that it is, in fact, rising.

For this reason laws are established by the government for the preservation, exportation and management of cultural objects. The government holds the sole responsibility for the creation and enforcement of such laws. The protection of cultural heritage is the base of cultural politics for the developed and developing nations. Measures for protection exist in the national level with the law 3658/2008 and internationally with conventions like UNESCO and UNIDROIT.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αφιερώσω λίγο χρόνο και να ευχαριστήσω όλους τους ανθρώπους που συνέβαλλαν, ο καθένας με τον δικό του τρόπο ώστε να ολοκληρώσω την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου αλλά και επόπτη της πτυχιακής αυτής εργασίας κ. Γεώργιο Παπαϊωάννου, ο οποίος βρισκόταν δίπλα μου καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής μου βοηθώντας με και δίνοντας μου κατευθυντήριες γραμμές, αλλά κυρίως θα ήθελα να τον ευχαριστήσω γιατί όλα αυτά τα χρόνια μέσα από τα μαθήματά του με έκανε να αγαπήσω τον χώρο των μουσείων και κυρίως το παρασκήνιο τους.

Ακόμη, θέλω να πω ένα τεράστιο ευχαριστώ στην οικογένειά μου που σε αυτά τα χρόνια της φοίτησης μου κατάφερε να με στηρίξει κυρίως οικονομικά αλλά και ψυχολογικά ώστε να τα ολοκληρώσω και που ακόμη και στο τελευταίο μονοπάτι, δηλαδή αυτό της πτυχιακής μου εργασίας, αυτού του ταξιδιού ήταν εκεί στηρίζοντας με.

Επιπλέον, δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τους συμφοιτητές, καλούς φίλους και συνάδελφους πλέον για την βοήθεια και την στήριξη που μου παρείχαν τόσο σε όλη την διάρκεια των φοιτητικών μας χρόνων όσο και στην εκπόνηση αυτής της εργασίας αλλά και για όλες αυτές τις υπέροχες αναμνήσεις που έζησα μαζί τους.

Τέλος, ευχαριστώ εσάς που εννέα χρόνια τώρα με στηρίζετε σε όλες μου τις αποφάσεις, που με πεισμώνετε και που όταν νιώθω να τα παρατάω βρίσκεστε εκεί και μπορώ και συνεχίζω. Δώρα, η βοήθεια σου υπήρξε καταλυτική για την αρχή αυτής της συγγραφής.

Κατάλογος Συντομογραφιών

N. : Νόμος

ΕΕ : Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚ : Ευρωπαϊκή Κοινότητα

ΕΟΚ : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ICOM : International Council of Museums

ICOMOS : Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πολιτιστική κληρονομία και τα πολιτιστικά αγαθά ενός τόπου αποτελούν τη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν και το μέλλον, η προστασία τους λοιπόν χρίζει καίριας σημασίας από κάθε λαό ώστε να μην χαθεί η ταυτότητά του. Η απειλή που δέχονται όμως από το εμπόριο αρχαιοτήτων είναι τεραστία και ζωτικής σημασίας. Το εμπόριο αρχαιοτήτων χρηματοδοτεί τη λεηλασία και την καταστροφή των αρχαιολογικών χώρων, συμβάλει στην απώλεια αρχαιολογικών γνώσεων και συνεπώς στην απώλεια της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το εμπόριο αρχαιοτήτων συνδέεται δε και με άλλες μορφές οργανωμένου εγκλήματος όπως το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών.

Η επιλογή του θέματος της παρούσας εργασίας έγινε στο πλαίσιο για την ολοκλήρωση των προπτυχιακών μου σπουδών. Η απόφαση για το θέμα αυτό ήταν πλήρως συνειδητή και κατόπιν συνεννόησης με τον καθηγητή μου κ. Γεώργιο Παπαϊωάννου, ο οποίος ειδικεύεται σε θέματα αρχαιολογίας και μουσειολογίας. Οι λόγοι που συνέβαλλαν στην συγγραφή αυτής της πτυχιακής είναι αφενός το ενδιαφέρον μου για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, αφετέρου για την παράνομη εξαγωγή τους όσο και για την επιστροφή τους. Το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας έχει μεγάλο αντίκτυπο στην κοινωνία και πόσο μάλλον σε μια κοινωνία που νοσεί οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά. Δεν πρόκειται για ένα θέμα που είναι μόνο πολιτικής φύσεως και αφορά μόνο τις κυβερνήσεις αλλά αφορά και τον καθένα μας ατομικά, καθώς είναι χρέος όλων μας να παραδώσουμε τη σκυτάλη στις επόμενες γενιές.

Με τον τρόπο αυτό μου δόθηκε η δυνατότητα να μελετήσω εκτενώς το θέμα της αρχαιοκαπηλίας και ταυτόχρονα αυτό της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Να παραθέσω τα γεγονότα, να επισημάνω τα προβλήματα καθώς και τα λάθη που γίνονται από τους υπεύθυνους και όχι μόνο και τέλος, να προτείνω τρόπους αλλαγής και αν γίνεται απαλλαγής από τον βραχνά που λέγεται αρχαιοκαπηλία.

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Ερευνητικό Ζητούμενο

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η παρουσίαση μιας έρευνας γύρω από το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας, καθώς πρόκειται για ένα φαινόμενο που έχει τις ρίζες του βαθιά στη χώρα μας και όχι μόνο. Στην χώρα μας η δραστηριότητά του λαμβάνει χώρο ήδη από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του νέου Ελληνικού κράτους ίσως και νωρίτερα. Η έρευνα εστιάζει στην αρχαιοκαπηλία σε όλο το εύρος της, δηλαδή στην παράνομη διακίνηση αρχαίων αντικειμένων, τις λαθρανασκαφές και τις καταστροφές αρχαιολογικών χώρων διαπιστώνοντας παρακάτω πως το φαινόμενο αυτό πλήττει εκτός από τον αρχαιολογικό και επιστημονικό χώρο και την κοινωνία ολόκληρη. Πρωτεύον στόχος της μελέτης αυτής είναι να ευαισθητοποιήσει το κοινωνικό σύνολο γύρω από το θέμα της αρχαιοκαπηλίας και να καταστήσει σαφές πως η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι υποχρέωση όλων μας. Επιπρόσθετα, στοχεύει στο να μελετηθεί και από τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες έχουν ως στόχο την καταστολή, μείωση και πρόληψη παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και επομένως αυτές με την σειρά τους να προσπαθήσουν στο μέλλον να αντιμετωπίσουν αυτή τη μάστιγα μέσω στοχευόμενων ενεργειών.

1.2 Δομή της εργασίας

Η δομή της παρούσας εργασίας αποτελείται από έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται κάποιες έννοιες μαζί με τους ορισμούς τους ώστε να ακολουθηθεί μια κοινή κατευθυντήρια γραμμή για την αποσαφήνιση ορισμένων εννοιών και για την καλύτερη κατανόηση του θέματος μας. Οι ορισμοί που αναφέρονται είναι οι εξής: α) πολιτιστική κληρονομία, β) πολιτιστικό αγαθό, γ) πολιτιστική πολιτική, δ) προστασία, ε) οργανωμένο έγκλημα και στ) αρχαιοκαπηλία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε εθνικό, κοινοτικό αλλά και διεθνές επίπεδο. Αναφέρονται οι συμβάσεις της UNESCO και UNIDROIT, καθώς και οι νόμοι της χώρας μας για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και την παράνομη εξαγωγή τους.

Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στον ρόλο των μουσείων απέναντι στο φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας. Συμπεριλαμβάνει μια μικρή εισαγωγή

για τον θεσμό του μουσείου από αρχαιοτάτων χρόνων έως σήμερα. Στη συνέχεια αναφέρεται η πολιτική συλλεκτικής δραστηριότητας καθώς και η προστασία τόσο των μουσείων όσο και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τονίζεται η σημασία της μουσειακής εκπαίδευσης ως αρωγός στην προσπάθεια της πάταξης της αρχαιοκαπηλίας.

Το τέταρτο κεφάλαιο κάνει λόγο για το παγκόσμιο κύκλωμα της αρχαιοκαπηλίας που εδρεύει σε κάθε χώρα και είναι καλά δικτυωμένο. Το κεφάλαιο αυτό τονίζει την σχέση μεταξύ οργανωμένου εγκλήματος, μαφίας και αρχαιοκαπηλίας. Συμπεριλαμβάνει την ιεράρχηση της δομής του κυκλώματος ξεκινώντας από τους παράνομους ανασκαφείς καταλήγοντας στα πέραν πάσης υποψίας μουσεία. Κλείνοντας δίνεται έμφαση στην θέση που έχει η Ελλάδα στο παράνομο αυτό κύκλωμα.

Το πέμπτο κεφάλαιο, που έχει και τον τίτλο της εργασίας ξεκινάει με μια ιστορική αναδρομή της διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών. Στη συνέχεια μελετάει την αρχαιοκαπηλία ως φαινόμενο, τα αίτια και τις συνέπειές της καθώς και το κοινωνικό προφίλ των συμμετεχόντων συνδέοντας το με τα εγκλήματα «λευκού περιλαίμιου». Συνδέει επίσης το φαινόμενο της τρομοκρατίας με αυτό της αρχαιοκαπηλίας.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο παραθέτονται κάποιες σημαντικές υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας στην Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό. Τέλος, καταγράφονται τα συμπεράσματα από την όλη έρευνα για το θέμα που μελετήσαμε αλλά και πρακτικά σημεία βελτίωσης ώστε μέσα από μικρά αλλά σημαντικά βήματα να κατανοηθεί και να καταπολεμηθεί το φαινόμενο αυτό.

1.3 Μεθοδολογία της έρευνας

Αρχικά η προσέγγιση του θέματος εστίασε στην πλήρης κατανόηση της έννοιας της αρχαιοκαπηλίας: τι είναι, ποίους αφορά και ποίοι εμπλέκονται. Η μελέτη των εθνικών νόμων και μέτρων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και τον διεθνών συμβάσεων κρίθηκε αναγκαία μιας και το θέμα μας αποκτά νομικές και ποινικές διαστάσεις. Αργότερα η συσχέτιση της πολιτιστικής κληρονομιάς με την παράνομη ανασκαφή και εξαγωγή των αρχαιοτήτων υπήρξε αναπόφευκτη. Μέσω της συσχέτισης αυτής τέθηκαν ερωτήματα κοινωνικού περιεχόμενου, όπως τα αίτια, οι συνέπειες και οι τρόποι αντιμετώπισης ενός τέτοιου φαινομένου. Εφόσον το παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων θεωρείται ότι

λαμβάνει διαστάσεις μιας εγκληματικής ομάδας η σύνδεσή του με το οργανωμένο έγκλημα και η δομή του θεωρήθηκαν απαραίτητα. Επίσης, σημαντικό ήταν να μελετηθεί ο ρόλος που έχουν τα μουσεία στο φαινόμενο αυτό. Η προσέγγιση μερικών σημαντικών υποθέσεων αρχαιοκαπηλίας των τελευταίων χρόνων κρίθηκε σημαντική. Επομένως θα λέγαμε πως η μεθοδολογία της έρευνας εμπεριέχει ιστορικές, οικονομικές, νομικές και κοινωνικοπολιτικές θεωρήσεις.

Για την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας έγινε εκτεταμένη έρευνα βιβλιογραφικής αναζήτησης σε τεκμήρια, επιστημονικά άρθρα, μελέτες και διαδικτυακές πηγές. Μελετήθηκαν πρωτογενείς πηγές, όπως νόμοι, διεθνείς συμβάσεις και πρακτικά συνεδρίων και προβλήθηκαν ντοκιμαντέρ πάνω στο θέμα της αρχαιοκαπηλίας.

1.4 Περιορισμοί της εργασίας

Σε νομικό πλαίσιο πέραν από τους εθνικούς νόμους που έχει θεσπίσει στο Σύνταγμα της η Ελλάδα, αλλά και συμβάσεις κοινοτικού και διεθνούς δικαίου, αποφασίστηκε να μην εντρυφήσουμε σε μεγάλο βαθμό στο ποινικό δίκαιο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς η έρευνα μας σκοπό έχει να εστιάσει σε κοινωνικό επίπεδο.

2 ΈΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Καθώς η παρούσα πτυχιακή εργασία μελετά το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας κρίθηκε αναγκαίο να γίνει χρήση μιας σειράς ορισμών και εννοιών, οι οποίες θα βοηθήσουν τόσο στην καλύτερη κατανόηση και αποσαφήνιση τους όσο και στην καλύτερη κατανόηση μεγάλου μέρους του θέματος της.

2.1 Πολιτιστική Κληρονομία

Το σύνολο των ιδεολογικών και πνευματικών χαρακτήρων, ο τρόπος ζωής και τα έργα που η μια γενιά κληροδοτεί στην άλλη στα πλαίσια ενός έθνους. Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του έθνους¹. Περιέχει στοιχεία που απαρτίζουν την ιστορική μνήμη του λαού ή της κοινωνίας, τα οποία δημιουργήθηκαν στο παρελθόν και ακολουθούν μια ιστορική διαδρομή συνδέοντας παρελθόν-παρόν-μέλλον. Διακρίνεται σε υλικό και άυλο πολιτισμό. Ο υλικός πολιτισμός περιλαμβάνει κτήρια, μνημεία, έργα τέχνης, βιβλία, τεκμήρια και γενικά ό,τι δημιούργησε ο άνθρωπος απτά. Ο άυλος πολιτισμός περιλαμβάνει τη λαογραφία, τη γλώσσα, ήθη και έθιμα, τις παραδόσεις δηλαδή, ό,τι δημιούργησε ο άνθρωπος πνευματικά.

Τέλος, η ακίνητη ή φυσική κληρονομία αποτελείται από σημαντικά πολιτιστικά αγαθά που είναι άρρητα συνδεδεμένα με το έδαφος. Σε αυτό το είδος πολιτιστικής κληρονομιάς συγκαταλέγονται ιστορικές πόλεις και τόποι ιστορικής μνήμης, αρχαιολογικοί χώροι και ανασκαφές, ταφικά μνημεία, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, αρχιτεκτονικά μνημεία ιστορικού ή καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος καθώς και πολιτιστικά τοπία και σπάνια οικοσυστήματα².

¹ Γενική εγκυκλοπαίδεια σύγχρονών γνώσεων Υδρία Cambridge Ήλιος. Αθήνα: εκδόσεις Τέσσερα Έψιλον. Δέκατος τόμος. 3265

² Λ. Καραλή (1998). Λεξικό Αρχαιολογικών-Περιβαλλοντικών Ορών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 33

2.2 Πολιτιστικά Αγαθά³

Ως πολιτιστικό αγαθό θεωρείται κάθε υλική ή άυλη δημιουργία του ανθρώπου, που κάποτε είχε:

- χρηστική αξία (σκεύη οικιακής χρήσης, εργαλεία, κοσμήματα, όπλα κτλ.), ή
- συμβολική λειτουργία (λατρευτικά αντικείμενα, εθνικά σύμβολα, οικογενειακά κειμήλια κτλ.), ή
- πνευματική αποστολή (ποιητική δημιουργία, ιστορικά συγγράμματα, φιλοσοφικά κείμενα, επιστημονικές διατριβές κτλ.),
- ενώ σήμερα αποτελεί απλώς ένα στοιχείο που διασώθηκε και μας παραπέμπει στις αντιλήψεις, στα επιτεύγματα και στον τρόπο ζωής του παρελθόντος. Τα πολιτιστικά αγαθά μπορούν να ταξινομηθούν με βάση διαφορετικά κριτήρια, όπως:

1. το χρόνο δημιουργίας τους,
2. τον τόπο δημιουργίας τους
3. τη σημασία τους και
4. το είδος τους.

Ως προς την χρονολογική ταξινόμησή τους, έχουν επικρατήσει οι ίσως συμβατικοί, αλλά χρήσιμοι για την επιστημονική συνεννόηση διαχωρισμοί σε περιόδους, έτσι όπως καθιερώθηκαν από τις επιστήμες της ιστορίας της αρχαιολογίας ή της ιστορίας της τέχνης. Έτσι, όταν αναφερόμαστε στα πολιτιστικά αγαθά της χώρας μας, για παράδειγμα, τα ταξινομούμε σε-προϊστορικά (νεολιθικά, εποχής χαλκού, κυκλαδικά, μινωικά, μυκηναϊκά κ.α.), κλασικά, ελληνιστικά, ρωμαϊκά, πρωτοχριστιανικά, βυζαντινά (παλαιοχριστιανικά, μεταβυζαντινά), βενετσιάνικα, γενοβέζικα, μεταβυζαντινά, οθωμανικά, ιταλικά, νεότερα και παραδοσιακά.

Αντίστοιχα, όταν αναφερόμαστε στην Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Κληρονομιά, η κατάταξη συνήθως αναφέρεται σε ρωμανικά, γοτθικά,

³ Λ. Καραλή (1998). Λεξικό Αρχαιολογικών-Περιβαλλοντικών Ορών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 23

αναγεννησιακά, μπαρόκ, νεοκλασικά, νεοαναγεννησιακά, αρ νουβό, αρ ντέκο, μοντέρνα και μεταμοντέρνα πολιτιστικά αγαθά, που δημιουργήθηκαν από το Μεσαίωνα έως τις ημέρες μας. Η ταξινόμηση των πολιτιστικών αγαθών όσον αφορά τον τόπο δημιουργίας τους μπορεί κατ' αρχήν να γίνει με βάση τις ηπείρους. Συνεπώς, έχουμε πολιτιστικά αγαθά, που μπορούν να ανήκουν στην «Ευρωπαϊκή», στην «Ασιατική», στην «Αφρικανική», στην «Ωκεανική» τέχνη. Άλλος διαχωρισμός είναι ο περιφερειακός, όπως η «Λατινοαμερικάνικη» τέχνη ή περιοχών που εκτείνονται μεταξύ διαφορετικών ηπείρων, όπως η «Μεσογειακή» ή η «Αραβική» τέχνη κλπ. Στην ταξινόμηση αυτή στηρίζεται και η θρησκευτική κληρονομιά, γιατί μπορούν να προσδιοριστούν γεωγραφικά οι πληθυσμοί που ανήκουν σε περισσότερα από ένα δόγματα (χριστιανικό, ισλαμικό, ινδουιστικό, εβραϊκό κ.α.) Η ταξινόμηση ως προς την σημασία των πολιτιστικών αγαθών βασίζεται σε διάφορα κριτήρια, όπως για παράδειγμα αυτά που έχει θέσει η UNESCO για την υποψηφιότητα ενός πολιτιστικού αγαθού στον κατάλογο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα κριτήρια αυτά ανήκουν σε δύο ομάδες. Τα κριτήρια της πρώτης ομάδας ελέγχουν το πολιτιστικό αγαθό εάν:

- αντιπροσωπεύει ένα μοναδικό καλλιτεχνικό επίτευγμα,
- έχει ασκήσει μεγάλη επίδραση σε μια περιοχή του κόσμου,
- αποτελεί εξαιρετική μαρτυρία ενός πολιτισμού που έχει εξαφανιστεί,
- συνιστά εξαιρετικό δείγμα ενός κτιριακού τύπου ή αρχιτεκτονικού συνόλου,
- είναι εξαιρετικό δείγμα ενός παραδοσιακού οικισμού ή μιας χρήσεως της γης, αντιπροσωπευτικής ενός πολιτισμού,
- συνδέεται άμεσα με γεγονότα, ιδέες και καλλιτεχνικά έργα εξαιρετικής οικουμενικής αξίας.

Αντίστοιχα, η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει ένα κριτήριο που αναφέρεται στην αυθεντικότητα του έργου και άλλο ένα στη δυνατότητα νομικής προστασίας και διαχείρισής του. Σύμφωνα με τη δεύτερη ομάδα κριτηρίων, ένα πολιτιστικό αγαθό θα πρέπει να αντέχει στη δοκιμασία της αυθεντικότητας-

- του σχεδίου
- του υλικού

- της κατεργασίας ή
- του περιβάλλοντα χώρου,

ενώ στην περίπτωση πολιτιστικών τοπίων εκτιμάται συνολικά ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του τοπίου. Τέλος θα πρέπει τα διάφορα πολιτιστικά αγαθά ή τοπία να διαθέτουν επαρκή νομική προστασία και διοικητικό μηχανισμό που να εξασφαλίζει θεσμικά τη συντήρησή τους.

Ο χαρακτηρισμός ενός πολιτιστικού αγαθού από την UNESCO προϋποθέτει την ικανοποίηση ενός τουλάχιστον από τα κριτήρια της πρώτης ομάδας και των δύο της δεύτερης. Τέλος, η ταξινόμηση των πολιτιστικών αγαθών με βάση το είδος της πολιτιστικής δημιουργίας που ανήκουν, τα κατατάσσει με βάση τις βασικές κατηγορίες της τέχνης και της βιοτεχνικής παραγωγής σε γλυπτά, σε ζωγραφικά (φορητά και επιτοίχια), σε χαρακτικά, σε ψηφιδωτά, σε κεραμικά, σε φωτογραφικά, σε κινηματογραφικά φιλμ και άλλες μορφές εφαρμοσμένων ή μη τεχνών.

2.3 Πολιτιστική Πολιτική

Ο ορισμός αυτός εμφανίζεται πρώτη φορά στην πρώτη έκδοση της UNESCO το 1969, τη σχετική με θέματα πολιτιστικής πολιτικής και τονίζεται ότι *“ η πολιτιστική πολιτική στη γενική έννοια του όρου, είναι ένα σύνολο λειτουργικών-διοικητικών αρχών, κοινωνικών πρακτικών και διαδικασιών συνειδητών και διακριβωμένων, παρεμβάσεων ή μη παρεμβάσεων, που έχουν στόχο την ικανοποίηση κάποιων πολιτιστικών αναγκών με την υπέρτατη δυνατή χρήση όλων των υλικών και ανθρώπινων πόρων, που μια δεδομένη κοινωνία διαθέτει, σε μια ορισμένη στιγμή. Κι ακόμη η πολιτική αυτή πρέπει να καθορίζει κάποια κριτήρια της πολιτιστικής ανάπτυξης και να συνδέει τον πολιτισμό με τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και την κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη”*. Γενικεύοντας τον παραπάνω ορισμό η πολιτιστική πολιτική είναι ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων, που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν τη γνώση, ενίσχυση και διάδοση του πολιτιστικού φαινομένου μιας κοινότητας για μια δεδομένη χρονική

περίοδο. Αποσκοπεί στη συντήρηση, προώθηση και διάδοση των πολιτιστικών αγαθών⁴.

2.4 Προστασία⁵

Η έννοια της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών αναφέρεται στη διαφύλαξη και το σεβασμό τους σε καιρό ειρήνης και στην αντιμετώπιση των κινδύνων που ενδεχομένως διατρέχουν από τις πολεμικές συρράξεις. Ο συγκεκριμένος ορισμός προέρχεται από την Σύμβαση της Χάγης.

Η έννοια λοιπόν της προστασίας, περιλαμβάνει μια σειρά διαδικασιών (επιστημονικού, τεχνικού, διοικητικού και νομικού χαρακτήρα), που περιλαμβάνει:

Α) τον εντοπισμό, την επιφανειακή έρευνα και την ανασκαφή όπου είναι απαραίτητο,

Β) την καταγραφή και την αρχειοθέτηση,

Γ) την μελέτη και την τεκμηρίωση,

Δ) τη διασφάλιση από καταστροφή, φθορά, αλλοίωση, κλοπή, παράνομη εξαγωγή,

Ε) τη συντήρηση και την αποκατάσταση,

Στ) την αναβάθμιση και την διευκόλυνση της πρόσβασης του κοινού.

⁴ Ε.Π. Μπιτσάνη (2004). Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος. Αθήνα: Εκδ. Διόνικος, 19-20.

⁵ Λάββας Γ.Π., (1991). Προστασία Μνημείων και Συνόλων. Βασικές Έννοιες, Ιδεολογία & Μεθοδολογία. Τεύχος 1. ΑΠΘ, Τμ. Αρχιτεκτονικής. Θεσσαλονίκη: 5-7.

2.5 Αρχαιοκαπηλία

Ο όρος αρχαιοκαπηλία έχει καθιερωθεί για κάθε πράξη που αποσκοπεί στην παράνομη αναζήτηση και αποκάλυψη αρχαιοτήτων. Σκοπός της είναι η παράνομη πώληση και ενδεχομένως η λαθραία εξαγωγή των αρχαίων από την χώρα της εύρεσης τους. Στην αρχαιοκαπηλία υπόκεινται τρία αδικήματα: η λαθραία ανασκαφή, η παράνομη πώληση και η λαθραία εξαγωγή των αρχαίων στο εξωτερικό. Αρχαιοκάπηλος πρέπει να θεωρηθεί ο επιτελών μίαν των ανωτέρω πράξεων ή και απλώς συνεργός εις αυτήν⁶. Πρόκειται στατιστικά για την τρίτη πιο επικερδής οικονομική δραστηριότητα σε παγκόσμιο επίπεδο μετά το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών. Είναι ένα κύκλωμα που αλληλεπιδρά μαζί με τα άλλα δύο κυκλώματα είτε για αλληλοχρηματοδότηση είτε για ξέπλυμα παρανόμως αποκτηθέντων χρημάτων.

2.6 Οργανωμένο Έγκλημα

Πρόκειται για μια από τις σοβαρότερες απειλές της σύγχρονης κοινωνίας με παγκόσμιο χαρακτήρα. Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του οργανωμένου εγκλήματος είναι συνυφασμένος με τις συνήθειες, μεγαλύτερες ή μικρότερες αναλογικώς δυσχέρειες, που αντιμετωπίζει κάποιος κάθε φορά που προσπαθεί να περιγράψει μια αφηρημένη έννοια για να της δώσει ένα συγκεκριμένο και σαφές περιεχόμενο και με τον τρόπο αυτό να την εντάξει στον κώδικα της καθημερινής γλωσσικής μας επικοινωνίας⁷. Η λέξη «οργανωμένο» χρησιμοποιείται κυρίως για να προβληθεί η σημασία του τρόπου τέλεσης του εγκλήματος.

Ο ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος, λόγω της ιδιαιτερότητας και της πολυπλοκότητας που παρουσιάζει η εγκληματική αυτή δραστηριότητα, αποτέλεσε και αποτελεί σημείο διαφωνιών σε όλα τα

⁶ Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων (1984). Α' Συνέδριο Αθήνα 30 Μαρτίου – 3 Απριλίου 1967, Πρακτικά. Αθήνα: 97

⁷ Αστον. Α' Εμμανουήλ Λυδάκη Τμηματάρχη στο Τμ. Διαχείρισης Πληροφοριών και Στρατηγικής της Υποδ/σης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος/ΔΑΑ. (). *Το οργανωμένο έγκλημα Έννοια, χαρακτηριστικά, αντιμετώπιση*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=2481&Itemid=400&lang =. ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/04/2018.

διεθνή fora . Όμως παρά τις κατά καιρούς εννοιολογικές διακυμάνσεις, ως οργανωμένο έγκλημα θεωρείται «η οργάνωση προσώπων που έχει σαν σκοπό την άσκηση εγκληματικής δραστηριότητας σε διαρκή βάση, προκειμένου να αποκομίσει οικονομικά οφέλη και να ελέγξει εθνικές και διεθνείς καταστάσεις».

Η INTERPOL , υιοθέτησε με απόφασή της το 1998, στα πλαίσια του πρώτου συμποσίου για το οργανωμένο έγκλημα που έγινε στη Λυών της Γαλλίας τον ακόλουθο ορισμό: «*Οργανωμένο έγκλημα είναι κάθε επιχείρηση ή ομάδα ατόμων που εμπλέκεται σε διαρκή παράνομη δραστηριότητα, η οποία έχει ως πρωταρχικό σκοπό την απόκτηση κερδών ανεξάρτητα από τα εθνικά σύνορα*».

Στη Γερμανία από εκπροσώπους της Αστυνομίας και της Δικαιοσύνης διαμορφώθηκε ο ακόλουθος ορισμός: «*Οργανωμένο έγκλημα είναι η βασιζόμενη στην επιδίωξη κερδών και δύναμης προσχεδιασμένη διάπραξη εγκληματικών πράξεων, από τις οποίες κάθε μία ή στο σύνολό τους είναι ιδιαίτερης σπουδαιότητας, εφόσον διαπράττονται από περισσότερους των δύο δραστών, οι οποίοι έχοντας κατανείμει μεταξύ τους, τους σχετικούς εγκληματικούς ρόλους συνεργάζονται προς διεκπεραίωση τους σχεδίου τους για μεγάλο ή αόριστο χρονικό διάστημα, είτε χρησιμοποιώντας επαγγελματικές ή επιχειρηματικές δομές, είτε εφαρμόζοντας βία ή άλλα κατάλληλα προς εκφοβισμό μέσα, είτε ενεργώντας μέσω επιρροών που ασκούν στην πολιτική, στα Μ.Μ.Ε, στη δημόσια διοίκηση, στη δικαιοσύνη ή στην οικονομία*»⁸.

⁸ Αστυν. Α' Εμμανουήλ Λυδάκη Τμηματάρχης στο Τμ. Διαχείρισης Πληροφοριών και Στρατηγικής της Υποδ/σης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος/ΔΑΑ. (). *Το οργανωμένο έγκλημα Έννοια, χαρακτηριστικά, αντιμετώπιση*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=2481&Itemid=400&lang =. Ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/04/2018.

3 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομίας και των πολιτιστικών αγαθών άπτεται πολιτιστικών, νομικών, πολιτικών και άλλων θεμάτων εθνικής αλλά και παγκόσμιας σημασίας. Η παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών σημειώνει μεγάλη αύξηση και πλέον συγκαταλέγεται στις ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, η οποία τείνει να καταστρέψει την πολιτιστική κληρονομία σε όλο τον κόσμο. Ειδικά, πλούσια σε πολιτιστικά αγαθά χώρες θα πρέπει να αντιμετωπίσουν το ζήτημα αυτό με μια αμυντική στάση. Τα τελευταία χρόνια η επιστροφή πολιτιστικών αγαθών στην χώρα από την οποία προέρχονται εφαρμόζεται στο σχέδιο της πολιτιστικής πολιτικής διαφόρων χωρών. Παγκόσμιοι φορείς κυβερνητικοί και μη αλλά και επιστημονικοί κλάδοι παίρνουν ανοικτά θέση για το ζήτημα της προστασίας πολιτιστικών αγαθών δημιουργώντας διεθνείς συνθήκες και ανοίγοντας δρόμους για την προώθηση συνεργασίας μεταξύ κρατών, μουσείων και οργανισμών, υιοθετώντας έναν ηθικό πρωτίστως κώδικα δεοντολογίας για την απόκτηση πολιτιστικών αγαθών καθώς και για τον επαναπατρισμό στις χώρες όπου ανήκουν. Το σημαντικότερο είναι ότι αυτές οι συνθήκες διακυβεύουν τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η έννοια και η αξία του πολιτιστικού αγαθού, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο η διαφωνίες γίνονται αντιληπτές στο σύνολό τους⁹.

3.1 ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

3.1.2 Η Ελληνική Πολιτεία για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής κληρονομίας με τον Ν. 3028/2002

Η Ελλάδα, μια χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομία και αγαθά υποφέρει από αρχαιοτάτων χρόνων από την παράνομη διακίνηση εθνικών θησαυρών και για αυτό το λόγο αντιμετωπίζει το θέμα της προστασίας με ιδιαίτερη προσοχή και ευαισθησία. Υπήρξε από τις πρώτες κιόλας χώρες, οι οποίες επικύρωσαν τις διεθνείς συμβάσεις για την προστασία και παράνομη εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.

⁹ Α. Μπούνια (2009). στα παρασκήνια του μουσείου Η ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ. Αθήνα: Εκδ. Πατάκη. 57

Αρχικά η προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς και κυρίως των αρχαιολογικών ευρημάτων γινόταν με βάση το Ν.5351/1932 και μια σειρά προεδρικών διαταγμάτων που συμπλήρωναν ή διαμόρφωναν τον νόμο αντίστοιχα. Αργότερα η Ελλάδα βασιζόμενη στις διεθνείς συνθήκες που είχε υπογράψει, θεσπίζει τον Ν. 3028/2002¹⁰ ο οποίος αναγνωρίζει την αποκλειστική κυριότητα του κράτους επί όλων των αρχαίων και συμπεριλαμβάνει τα πολιτιστικά αγαθά από αρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερα. Ο νόμος αυτός κατάφερε:

- Να προσδιορίσει το εύρος της πολιτιστικής κληρονομιάς από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα.
- Να κατηγοριοποιήσει τα πολιτιστικά αγαθά που εντάσσονται στη δικαιοδοσία της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένων αυτών των χωρικών υδάτων και των θαλάσσιων ζωνών καθώς και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά.
- Να προστατέψει και να αντιμετωπίσει ισότιμα μνημεία διαφόρων εποχών.
- Να μεριμνήσει για την διατήρηση και τον εμπλουτισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Να προάγει το πνεύμα συνεργασίας με άλλες χώρες μέσω της ανταλλαγής αρχαίων χωρίς να κινδυνεύει η ασφάλεια τους.
- Να ευαισθητοποιήσει το κοινό για θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της ισότιμης πρόσβασης σε όλους προς τα αρχαία και μνημεία.

3.1.3 Ο νέος Πολιτιστικός Ν. 3658/2008 «Μέτρα για την προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών και άλλες διατάξεις»

Ο Ν. 3028/2002 συμπληρώθηκε αργότερα από τον Ν. 3658/2008¹¹ ο οποίος συμβάλει πρόσθετα μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Τα επιπρόσθετα μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, αφορούν τη διοικητική διάρθρωση του Υπουργείου Πολιτισμού, με τη σύσταση υπηρεσιακής μονάδας σε επίπεδο Διεύθυνσης με τίτλο «Διεύθυνση Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών» και την εισαγωγή διατάξεων με τις οποίες η αρχαιοκαπηλία αντιμετωπίζεται

¹⁰ ΦΕΚ Α' 153 28/6/2002

¹¹ ΦΕΚ Α' 70 18/4/2008

ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος. Εισάγονται ειδικές ποινικές διατάξεις για την κιβδηλεία και κατοχυρώνει πως η Ελλάδα έχει αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσία για θέματα που αναφέρονται σε κυριότητα νόμιμης κατοχής κινητών μνημείων. Η εφαρμογή των ελληνικών νόμων ισχύει ακόμη και σε περιπτώσεις που οι εγκληματικές δραστηριότητες έχουν λάβει χώρα εις την αλλοδαπή. Ο Ν.3658/2008 αποδεικνύει τη σημασία που αποδίδει η Κυβέρνηση στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην πάταξη της αρχαιοκαπηλίας καθώς και την σημασία της συνεργασίας με αρμόδιες υπηρεσίες άλλων κρατών.

3.2 ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Μετά την δημιουργία της ενιαίας εσωτερικής αγοράς διαγράφηκε ο κίνδυνος να αυξηθεί η παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών και να προκληθεί ανεξέλεγκτη διαρροή έργων τέχνης από ορισμένες χώρες της Κοινότητας σε άλλες, κυρίως από τις χώρες του νότου στις χώρες του βορρά. Ο Κανονισμός που τέθηκε σε εφαρμογή το 1993 θεσπίζει μια κοινή πολιτική εξαγωγής πολιτιστικών αγαθών σε τρίτες χώρες η οποία συνδυάζεται με διατάξεις διοικητικού δικαίου και κανόνες νομικής βοήθειας. Στόχος του Κανονισμού είναι η εξασφάλιση ομοιόμορφου ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας κατά την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών¹². Ο Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92¹³ του Συμβουλίου της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1992 ρύθμιζε:

- Την απαγόρευση εξαγωγής πολιτιστικών αγαθών χωρίς την ειδική άδεια που εκδίδεται από τις εθνικές αρχές σύμφωνα με το δίκαιο τους και βάση του Κανονισμού.
- Η άδεια εξαγωγής να εκδίδεται κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερόμενου από μια αρμόδια αρχή του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου βρισκόταν κατά τρόπο νόμιμο και οριστικό.
- Να μην απαιτείται άδεια εξαγωγής για τα πολιτιστικά αγαθά που έχουν περιορισμένο αρχαιολογικό ή επιστημονικό ενδιαφέρον και

¹² Α. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Α. Στρατή, Ε. Μουαμελετζή, Δ. Αναγνωστοπούλου (2001). Νόμιμη και Παράνομη Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών υπό το πρίσμα του διεθνούς, κοινοτικού και ελληνικού δικαίου. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλας Αντ. Ν. 99

¹³ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1992. Διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:31992R3911> Τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 02/05/2018

δεν αποτελούν ανασκαφικά ευρήματα, με την προϋπόθεση ότι δεν έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος άλλου κράτους μέλους.

- Την μη χορήγηση άδειας όταν τα πολιτιστικά αγαθά καλύπτονται από νομοθεσία του οικείου κράτους που προστατεύει τους εθνικούς θησαυρούς με καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική σημασία.
- Την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών κάθε χώρας.
- Την ευθύνη που επιφέρουν τα κράτη μέλη, τα οποία είναι αρμόδια για την νομοθετική πρόβλεψη των κυρώσεων σε περίπτωση μη χορηγούμενης άδειας.

Σε συνέχεια του Κανονισμού αριθ. 3911/1992 του Συμβουλίου σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών ο Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 752/1993¹⁴ έρχεται να τον συμπληρώσει θέτοντας κανόνες για την εφαρμογή του Κανονισμού 3911/92, ιδίως σε σχέση με τα έγγραφα που θα χρησιμοποιούνται για τη σύνταξη της αίτησης άδειας εξαγωγής, αλλά και για την ίδια την άδεια, προκειμένου να διασφαλισθεί ομοιομορφία¹⁵. Ο Κανονισμός αυτός τροποποιείται την 16^η Ιουλίου του 1998 με τον Κανονισμό αριθ. 1526/98 και εισάγεται η έννοια των «ανοικτών αδειών» για την προσωρινή εξαγωγή των πολιτιστικών αγαθών ή για την έκθεση τους σε τρίτες χώρες. Οι άδειες αυτές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, τις γενικές και τις ειδικές. Η «ειδική ανοικτή άδεια» καλύπτει την συνεχής προσωρινή εξαγωγή συγκεκριμένου πολιτιστικού αγαθού από συγκεκριμένο φορέα ή οργανισμό και η «γενική ανοικτή άδεια» καλύπτει την προσωρινή άδεια οποιουδήποτε πολιτιστικού αγαθού που αποτελεί μόνιμο κομμάτι της συλλογής ενός μουσείου ή άλλου ιδρύματος. Οι άδειες αυτές δεν παραχωρούνται για διάστημα μεγαλύτερο των πέντε ετών.

¹⁴ Commission Regulation (EEC) No 752/93 of 30 March 1993 laying down provisions for the implementation of Council Regulation (EEC) No 3911/92 on the export of cultural goods. Διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1525283514524&uri=CELEX:31993R0752> Τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 02/05/2018

¹⁵ Α. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Α. Στρατή, Ε. Μουαμελετζή, Δ. Αναγνωστοπούλου (2001). Νόμιμη και Παράνομη Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών υπό το πρίσμα του διεθνούς, κοινοτικού και ελληνικού δικαίου. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλας Αντ. Ν. 100

Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 116/2009¹⁶ σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών, επιδιώκει να διασφαλίσει ότι διενεργούνται ομοιόμορφοι έλεγχοι κατά την εξαγωγή τους εκτός του τελωνειακού εδάφους της ΕΕ, με την βοήθεια των αδειών εξαγωγής. Ο Κανονισμός θεσπίζει κανόνες για την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών με σκοπό την προστασία τους. Εξασφαλίζει τη διενέργεια ομοιόμορφων ελέγχων σε αυτές τις εξαγωγές στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ.

Την περίοδο 2011-2014 στο πρόγραμμα εργασίας του Συμβουλίου στο πολιτιστικό τομέα, καθορίστηκε τομέας προτεραιότητας για την Πολιτιστική κληρονομία συμπεριλαμβανομένης της κινητικότητας των συλλογών. Εντατικοποιήθηκε η συνεργασία μεταξύ των μελών-κρατών και το 2013 τέθηκαν σε ένα ενιαίο πλαίσιο κατευθυντήριες γραμμές για τις ορθές πρακτικές και κώδικα δεοντολογίας για την απαιτούμενη επαγρύπνηση υφισταμένων κωδίκων και εγγράφων λαμβάνοντας υπόψη τα κατάλληλα μέσα της Ένωσης.

Η οδηγία 93/7 ΕΟΚ για δυνατότητες επαναπατρισμού παρανόμως απομακρυσμένων πολιτιστικών αγαθών κάνει λόγο για πολιτιστικά αγαθά που έχουν κατηγοριοποιηθεί από την χώρα τους ως εθνικοί θησαυροί και που ανήκουν στις κατηγορίες που αναφέρονται στο παράρτημα της οδηγίας ή ανήκουν σε δημόσιες συλλογές ή περιλαμβάνονται σε καταλόγους μουσείων ή εκκλησιαστικών ιδρυμάτων. Η οδηγία εισάγει σύστημα διοικητικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών καθώς και διαδικασία για την εξασφάλιση της επιστροφής των πολιτιστικών αγαθών.

3.3 ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η αναγνώριση των μνημείων ως πανανθρώπινων αξιών, που υπερβαίνουν τα εθνικά όρια και επομένως χρήζουν προστασίας από τη διεθνή κοινότητα, εμφανίστηκε στο διεθνές δίκαιο ήδη από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και εντάχθηκε στο πολεμικό δίκαιο. Έπειτα από τον καταστροφικό για τα μνημεία Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, δραστηριοποιήθηκε στον τομέα της προστασίας η UNESCO, η οποία

¹⁶ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 116/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008 , σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών (Κωδικοποιημένη έκδοση). διαθέσιμο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32009R0116>. Τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 2/5/2018

περιέβαλε στους όρους του καταστατικού της και την εποπτεία “της διατηρήσεως και προστασίας της παγκόσμιας κληρονομιάς των βιβλίων, των έργων τέχνης και των άλλων μνημείων με ιστορικό και επιστημονικό ενδιαφέρον”. Η έννοια του πολιτιστικού αγαθού διευρύνθηκε σημαντικά, διότι παραλλήλως προς το καλλιτεχνικό , προστέθηκε και το ιστορικό, αρχαιολογικό και επιστημονικό ενδιαφέρον, ενώ το αγαθό συνδέθηκε με το έδαφος της χώρας στην οποία ευρίσκεται¹⁷.

3.3.1 Σύμβαση της UNESCO 1970

Η Σύμβαση της UNESCO του 1970 για την παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών, θεωρεί ότι η καλύτερη απάντηση σε θέματα προστασίας της παράνομης διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών θα ήταν μια πολυεθνική συνεργασία/σύμβαση που θα ήλεγχε το εμπόριο και τη διακίνηση¹⁸. Χώρες που αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα στην προσπάθειά τους να προστατέψουν την πολιτιστική τους κληρονομία αλλά και νέες χώρες που δημιουργήθηκαν μετά το τέλος της αποικιοκρατίας προσπαθώντας μέσω της πολιτιστικής τους κληρονομιάς να χτίσουν την εθνική τους ταυτότητα αποτέλεσαν το εφελτήριο για την σύνταξη της Σύμβασης αυτής. Έτσι στο άρθρο 1 της Σύμβασης προσδιορίζεται τι ακριβώς νοούνται ως πολιτιστικά αγαθά και ορίζονται τα εξής:

- Αγαθά που κάθε κράτος-μέλος κρίνει ότι έχουν σπουδαιότητα από αρχαιολογικής, προϊστορικής, ιστορικής, των γραμμάτων και της τέχνης ή της επιστήμης πλευράς.
- Συλλογές και σπάνια δείγματα ζωολογίας, βοτανικής, ορυκτολογίας και ανατομίας και γενικώς αντικείμενα που παρουσιάζουν παλαιοντολογικό ενδιαφέρον.
- Στοιχεία προερχόμενα εκ του διαμελισμού καλλιτεχνικών ή ιστορικών μνημείων ή αρχαιολογικών χώρων.

¹⁷ Κακούρης Ι.. (2000). ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΟΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ UNESCO ΚΑΙ ΤΟΥ UNIDROIT. In: *Συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ*. Αθήνα: Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Τμήμα Ξένων Σχολών. 29.

¹⁸ Α. Μπούνια (2009). Στα παρασκήνια του μουσείου Η ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ. Αθήνα: Εκδ. Πατάκη: 58.

- Αρχαιολογικά αντικείμενα όπως νομίσματα, σφραγίδες, επιγραφές από εκατό και πάνω χρόνια.
- Πίνακες ζωγραφικής ή πρωτότυπα καλλιτεχνικά έργα από κάθε ύλη.
- Αντικείμενα εθνολογικού ενδιαφέροντος.
- Σπάνια χειρόγραφα ή βιβλία, έγγραφα και εκδόσεις ειδικού ενδιαφέροντος.
- Γραμματόσημα ή πανομοιότυπου τύπου συλλογές.
- Φωτογραφικά και κινηματογραφικά αρχεία.
- Αρχαία μουσικά όργανα
- Αντικείμενα επιπλώσεως από εκατό και πάνω χρόνια.

Στη συνέχεια ορίζει ότι τα κράτη-μέλη συμφωνούν ότι για πολιτιστικά αγαθά που αυτά έχουν ορίσει και περιλαμβάνονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό το έδαφος της χώρας στην οποία κατασκευάστηκαν ή ανευρέθησαν ή έχουν μετακινηθεί κατόπιν συμφωνίας. Η συνεργασία όλων των μελών-κρατών για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών κρίνεται αναγκαία. Τα μουσεία σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να δέχονται ή να αποκτούν αγαθά που έχουν εξαχθεί παράνομα από την χώρα εισαγωγής τους και επομένως, η λήψη των κατάλληλων μέτρων για την κατάσχεση και την απόδοση τέτοιων πολιτιστικών αγαθών στο κράτος προέλευσής τους, υπό τον όρο της καταβολής από αυτό της δίκαιης αποζημίωσης στον κτήτορα κρίνεται αναγκαία ¹⁹.

3.3.2 Σύμβαση UNIDROIT 1995

Η Σύμβαση του UNIDROIT (Διεθνής Ινστιτούτο για την ενοποίηση του Διεθνούς Δικαίου) για τη "Διεθνή επιστροφή των πολιτιστικών αγαθών που έχουν κλαπεί ή έχουν εξαχθεί παρανόμως" πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη το 1995 και επιδίωκε να συμπληρώσει τις ασάφειες και να διευκρινίσει τις γενικότητες της Συμβάσεως της UNESCO. Η Σύμβαση στόχο έχει να καλύψει δύο θέματα που δεν καλύπτει η Συνθήκη της UNESCO. Το πρώτο θέμα που καλύπτει είναι το ερώτημα σε ποίον

¹⁹ Τα πλήρη κείμενα της Συνθήκης της UNESCO του 1970 , του 1972 και του UNIDROIT βρίσκονται στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Εταιρείας Δικαίου Αρχαιοτήτων <http://www.law-archaeology.gr/index.php/el/diethnes-dikaio2/unesco-unidroit> τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 30/04/2018

ανήκουν τα αγαθά που έχουν κλαπεί εφόσον αυτά εντοπιστούν και το δεύτερο αφορά το θέμα της παραγραφής του δικαιώματος διεκδίκησης κλεμμένων πολιτιστικών αγαθών²⁰. Στην αρχή αντίθετα της εκπόνησης της Σύμβασης υπήρξαν όλα τα μεγάλα μουσεία και οι μεγάλοι έμποροι τέχνης. Τα διακατείχε ο φόβος ότι οι ρυθμίσεις της θα συντελούσαν στην αποδυνάμωση πολλών μουσείων, θα έθεταν σε κίνδυνο τις συλλογές και θα αδικούσαν τα μουσεία που με σκληρή δουλειά συντήρησης έχουν διασώσει έργα, τα οποία εάν δεν υπήρχαν αυτοί θα είχαν καταστραφεί ή εξαφανιστεί. Το πρώτο άρθρο της Σύμβασης διευκρινίζει ότι η αξίωση για την επιστροφή των πολιτιστικών αντικειμένων πρέπει να είχε διεθνή χαρακτήρα²¹.

Μεγάλο ενδιαφέρον για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν δηλώσει αρκετοί κυβερνητικοί αλλά και μη κυβερνητικοί οργανισμοί παίρνοντας ξεκάθαρη και αμείλικτη θέση για την καταπολέμηση του παγκόσμιου εμπορίου πολιτιστικών αγαθών. ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Ειρήνη στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), ο Οργανισμός Βορειοανατολικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ) και οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί όπως είναι το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) και το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων (ICOMS), είναι μερικοί από αυτούς.

²⁰ Τα πλήρη κείμενα της Συνθήκης της UNESCO του 1970 , του 1972 και του UNIDROIT βρίσκονται στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Εταιρείας Δικαίου Αρχαιοτήτων <http://www.law-archaeology.gr/index.php/el/diethnes-dikaio2/unesco-unidroit> τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 30/04/2018

²¹ Α. Γραμματικάκη – Αλεξίου (2002). Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα

4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ

4.1 Εισαγωγή

Ο αρχαιοελληνικός όρος «μουσείον» σήμαινε το τέμενος που ήταν αφιερωμένος στις Μούσες, (Κλειώ, Καλλιόπη, Ευτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ερατώ, Πολύμνια και Ουρανία) κόρες του Δία και της Μνημοσύνης και κατά επέκταση κάθε τόπο προορισμένο για ασχολίες που τελούσαν υπό την προστασία των μουσών. Οι μούσες ήταν συνδεδεμένες με την καλλιέργεια των γραμμάτων και των τεχνών, έτσι το μουσείο εξελίχθηκε σε χώρο όπου καλλιεργούνται τα γράμματα και οι τέχνες και αργότερα σε φιλοσοφική σχολή και βιβλιοθήκη²². Μουσείο θεωρείτο και η Ακαδημία Πλάτωνος, το πρώτο πανεπιστήμιο στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ξεκινώντας από την αρχαιότητα, το πρώτο μουσείο ως θεσμός προώθησης της γνώσης και του πολιτισμού υπήρξε το *Μουσείο της Αλεξάνδρειας* ή το *Μουσείο των Πτολεμαίων*. Το μουσείο αυτό περιλάμβανε και την φημισμένη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, η οποία καταστράφηκε από πυρκαγιά στα χρόνια του Καίσαρα. Ιδρυτής του Μουσείου υπήρξε ο Πτολεμαίος ο Σωτήρ. Παρόμοια τέτοια ιδρύματα δημιουργήθηκαν στην Αντιόχεια, την Πέργαμο και την Κωνσταντινούπολη.

Κατά τον Μεσαίωνα τα αντικείμενα που θεωρούνταν πολύτιμα συγκεντρώνονται σε μοναστήρια και εκκλησίες. Πολύτιμοι θησαυροί με το πέρας των σταυροφοριών μετακινήθηκαν από την Ανατολή στη Δύση.

Η περίοδος της Αναγέννησης αποτελεί τον πρόδρομο των σημερινών μουσείων όχι όμως με την σημερινή έννοια του όρου. Πρόκειται για έναν χώρο συγκέντρωσης έργων τέχνης τα οποία εκτίθενται για περιορισμένο κοινό (βασιλείς, ευγενείς, κληρικούς). Από τον 15^ο αιώνα και μετά η μορφή και η έννοια του μουσείου προσαρμόζεται βάση των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών παραγόντων.

²² Μ. Οικονόμου (2003). Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός;. Αθήνα: Εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ

Από πρακτική σκοπιά τα μουσεία είναι προϊόντα ιδιωτικών συλλογών – αντικειμένων όπου ανευρίσκονταν στην οικία χώρα στην οποία καταρτίζονταν οι συλλογές αυτές ή μεταφέρονταν με αρπαγή ή κλοπή ή αποκτιόνταν με κάποιο άλλο τρόπο από ξένες χώρες. Με την πάροδο των χρόνων τα μουσεία εξελίχθηκαν σε φύλακες αντικείμενων τόσο για τον άνθρωπο όσο και για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, υπηρετούν το κοινό όχι μόνο μέσω εκθέσεων και άλλων συναφών προγραμμάτων αλλά κυρίως μέσω της διατήρησης των πρωτογενών πηγών της πολιτιστικής κληρονομιάς²³. Σύμφωνα με το ICOM (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων) Μουσείο ορίζεται «ένας μη κερδοσκοπικός μόνιμος θεσμός / οργανισμός (institution) στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, προβάλλει και κυρίως εκθέτει, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία, τα υλικά τεκμήρια του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του»²⁴. Κύριο μέλημα των μουσείων δεν αποτελεί μόνο η διαφύλαξη των συλλογών, αλλά η διάθεση των αντικειμένων με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο κοινό, Για αυτόν ακριβώς τον λόγο η Βρετανική Ένωση Μουσείων (Museums Association) δίνει τον εξής ορισμό: «Το Μουσείο δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να εξερευνούν συλλογές για έμπνευση, μάθηση και ψυχαγωγία. Είναι ιδρύματα που συλλέγουν, προστατεύουν κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία φυλάσσουν προς όφελος της κοινωνίας»²⁵.

Στην Ελλάδα τα πρώτα μουσεία ιδρύθηκαν σχεδόν παράλληλα με την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, αποτελούσαν ουσιαστικά αποθήκες με τα σημερινά κριτήρια δεδομένου ότι θεωρούνταν πρωτίστως, αν όχι αποκλειστικά, ως χώροι συγκέντρωσης και φύλαξης των αρχαιοτήτων. Σήμερα η Ελλάδα ασπάζεται την έννοια του μουσείου με βάση τον ορισμό του Καταστατικού του ICOM.

²³ Α. Μπούνια (2009). Α. Μπούνια (2009). Στα παρασκήνια του μουσείου Η ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ. Αθήνα: Εκδ. Πατάκη

²⁴ Ο ορισμός είναι διαθέσιμος στην ιστοσελίδα του ICOM <http://icom.museum/> τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 02/05/2018

²⁵ Ο ορισμός είναι διαθέσιμος στην ιστοσελίδα <https://www.museumsassociation.org/search/results?q=definition+of+museums§ion=> τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 02/05/2018

4.2 Πολιτική Συλλεκτικής Δραστηριότητας

Από την αρχαιότητα αλλά και αργότερα κατά τον μεσαίωνα και ύστερα στην Αναγέννηση, υπήρχαν μεμονωμένα άτομα ή και πόλεις που συνέλεγαν αξιοπερίεργα αντικείμενα τέχνης. Οι άνθρωποι συλλέγουν αντικείμενα που είναι εντυπωσιακά, σημαντικά, δημοφιλείς, παλιά ή ακριβά. Η ενασχόληση τους αυτή μπορεί να συσχετίζεται με άλλους ανθρώπους, να είναι προϊόν έρευνας ή περιπέτειας. Πολλές φορές τα αντικείμενα αυτά είναι συναισθηματικής αξίας.

Η συλλεκτική δραστηριότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων διαφέρει από αυτής ενός μουσείου. Η διαδικασία απόκτησης αντικειμένων από ένα μουσείο ορίζεται ως η « διαδικασία απόκτησης νόμιμου τίτλου κυριότητας ενός αντικειμένου, με την προϋπόθεση αυτό να χρησιμοποιηθεί για τους σκοπούς του μουσείου» (Βρετανική Ένωση Μουσείων). Κύρια μέριμνα της πολιτικής εμπλουτισμού των συλλογών είναι η ευθύνη απέναντι στο κοινό. Επιπλέον, με δεδομένο το γεγονός ότι ένα μουσείο πρέπει να διασφαλίζει τη μονιμότητα των αντικειμένων στις συλλογές του, η απόκτηση ενός αντικειμένου πρέπει να γίνεται με βάση έναν μακροχρόνιο σχεδιασμό και μια συνολική αντίληψη για το μουσείο και το μέλλον του²⁶. Η πολιτική συλλεκτικής δραστηριότητας ενός μουσείου βασίζεται πάνω στον κώδικα δεοντολογίας του ICOM και γι αυτό το λόγο η πολιτική εμπλουτισμού μιας συλλογής οφείλεται να παρουσιάζεται στο κοινό από την διοίκηση του μουσείου καθώς και να ενημερώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Η Ελλάδα δεν φαίνεται να έχει ενστερνιστεί ακόμη αυτήν την πολιτική. Ο αρχαιολογικός νόμος 3028/2002 προβλέπει την ρύθμιση νομικών ζητημάτων για την πολιτική εμπλουτισμού των συλλογών ακολουθώντας τους κανόνες του διεθνούς δικαίου για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και επιτρέπει τον εμπλουτισμό μιας μουσειακής συλλογής εφόσον αυτή έχει αποκτηθεί νόμιμα και γνωστοποιηθεί στο Υπουργείο Αθλητισμού & Πολιτισμού. Παρόλα αυτά δεν διαθέτουν όλα τα μουσεία στη χώρα μας δηλωμένη και γραπτή πολιτική συλλεκτικής δραστηριότητας.

²⁶ Α. Μπούνια (2009). Α. Μπούνια (2009). Στα παρασκήνια του μουσείου Η ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ. Αθήνα: Εκδ. Πατάκη: 42

Εκτός των άλλων κριτηρίων (φροντίδα, συντήρηση, κόστος διατήρησης, ασφάλεια και υγιεινή), βασικά κριτήρια της πολιτικής εμπλουτισμού μιας μουσειακής συλλογής αποτελούν, η τεκμηρίωση δηλαδή κατά πόσο η σημασία του αντικειμένου είναι σαφής ώστε να χρησιμοποιηθεί σωστά από το μουσείο, η νομιμότητα ιδιοκτησίας του αντικειμένου και κατά πόσο το μουσείο δύναται να την εξασφαλίσει, η νομιμότητα απόκτησης του ώστε να μην παραβιάζεται κανένας κανόνας περί προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, η γνωστοποιημένη και επαρκώς τεκμηριωμένη προέλευση του και τέλος η τιμή απόκτησης του εντός των δυνατοτήτων του μουσείου.

4.3 Προστασία Μουσείων και πολιτιστικής κληρονομιάς

Τα μουσεία είναι οι φύλακες της πολιτιστικής κληρονομιάς, η παρακαταθήκη που αφήνουμε στις επόμενες γενιές. Όπως είναι ευρέως γνωστό τα μουσεία εκτός από την συλλογή σπανίων και πολύτιμων αντικειμένων σχετίζονται και με θέματα ασφάλειας και προστασίας. Όταν αναφερόμαστε σε θέματα ασφαλείας εννοούμε τόσο την προστασία από φυσικές φθορές που κάθε μουσείο αντιμετωπίζει καθημερινά, όσο και την προστασία από βανδαλισμούς, λεηλασία, τρομοκρατικές ενέργειες, κλοπή κ.α. Φυσικά οι εργαζόμενοι στα μουσεία έχουν τον πρωταρχικό ρόλο να προστατέψουν τα αντικείμενα που βρίσκονται στην συλλογή ενός μουσείου, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η προστασία δεν αποτελεί και προσωπικό κομμάτι του καθενός από εμάς καθώς προστατεύοντας τον χώρο των μουσείων προστατεύουμε και την πολιτιστική κληρονομιά. Το γεγονός αυτό κάνει το μουσείο να έχει διττό ρόλο, καθώς από τη μία παρέχει ελεύθερη και άνετη πρόσβαση σε όλους τους επισκέπτες αλλά από την άλλη όλοι οι επισκέπτες και όχι μόνο θεωρούνται συνάμα και εχθροί του μουσείου.

Τα θέματα ασφαλείας και προστασίας ενός μουσείου αποτελούν κεντρικό τμήμα της πολιτικής διαχείρισης των συλλογών του, εξάλλου η συνεπής και σταθερή προστασία αποτελεί κεντρικό άξονα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η συνεργασία του προσωπικού με τους υπεύθυνους ασφαλείας και τους υπεύθυνους για την διαχείριση των συλλογών χρίζει καίριας σημασίας γιατί είναι αυτή που θα φέρει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Πολλές φορές οι παράμετροι για τα θέματα ασφαλείας δεν είναι εύκολη υπόθεση. Αρκετά μουσεία θεωρούν πως προηγμένα συστήματα ασφαλείας είναι αρκετά από μόνα τους για την προστασία τους. Αυτό αποτελεί λάθος προσέγγιση καθώς ο ανθρώπινος παράγοντας

συμβάλει πιο άμεσα στην σωστή προστασία ενός μουσείου. Τίθεται σαφές πως ο σωστός συνδυασμός εκπαιδευμένου προσωπικού με την τεχνολογία είναι απαραίτητος. Το είδος του κινδύνου που αντιμετωπίζει ένα μουσείο εξαρτάται από την γεωγραφική του και όχι μόνο θέση.

Ενώ οι κίνδυνοι που μπορεί να αντιμετωπίζει ένα μουσείο είναι ποικίλοι θα εστιάσουμε στον κίνδυνο που αντιμετωπίζουν τα μουσεία κυρίως από κλοπή. Η σωστή εκτίμηση των κινδύνων του μουσείου, του κοινού αλλά και του προσωπικού εμπεριέχεται στην πολιτική του. Η διαχείριση κινδύνου από κλοπή περιλαμβάνει σε πρώτο στάδιο την εσωτερική προστασία. Άνθρωποι που εργάζονται στο μουσείο έχει αποδειχθεί ότι εμπλέκονται σε θέματα κλοπής αψηφώντας τις δεσμεύσεις του κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας. Σε δεύτερο στάδιο περιλαμβάνεται η εξωτερική προστασία, η οποία εξαρτάται από τον τύπο του κτηρίου και διακρίνεται στην ενίσχυση της εξωτερικής παραμέτρου και στην ενίσχυση προσωπικού ασφάλειας στους εσωτερικούς χώρους του κτηρίου.

Είναι ευρέως γνωστό ότι αρχαιολογικοί χώροι, μουσεία και πολιτιστικά αγαθά γενικότερα γίνονται λεία σε περιόδους πολέμου. Αντικείμενα που έχουν ιστορική, πνευματική και οικονομική αξία μπαίνουν στο στόχαστρο γιατί πολλές φορές το περιεχόμενο τους δεν συμβαδίζει με τις ιδεολογικές, εθνικές ή θρησκευτικές αντιλήψεις αυτών που αποσκοπούν στην καταστροφή τους. Και σε τέτοιες περιπτώσεις λοιπόν, το προσωπικό ενός μουσείου πρέπει να είναι έτοιμο να πάρει άμεσα μέτρα. Πρωτίστως πρέπει να υπάρχει ψυχραιμία και έπειτα να ακολουθηθεί το σχέδιο αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών. Τα μουσεία ή οι αρχαιολογικοί χώροι γίνονται στόχος διότι αποτελούν χώρους κοινωνικής δραστηριότητας και συλλογικής αντίληψης. Στο πλαίσιο προστασίας σε τέτοιες περιπτώσεις σημαντικό ρόλο κατέχει η Σύμβαση της Χάγης για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε Περίπτωση Ένοπλης Σύρραξης όπως αναφέρθηκε και παραπάνω αλλά και η Διεθνής Επιτροπή της Μπλε Ασπίδας (International Committee of the Blue Shield – ICBS). Η μπλε ασπίδα ορίστηκε από την Σύμβαση της Χάγης του 1954 ως το σύμβολο εκείνο με το οποίο θα σημαδεύονται χώροι πολιτιστικής κληρονομιάς σε περιπτώσεις ένοπλης σύρραξης ή εχθρικής επίθεσης για να προστατεύονται από εχθρικά πλήγματα. Με την ονομασία αυτή δημιουργήθηκε το 1996 μια διεθνής επιτροπή που είχε σαν στόχο την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς τόσο σε περιπτώσεις ένοπλης σύρραξης όσο και σε περιπτώσεις φυσικών

καταστροφών. Για την δημιουργία και την σύσταση της Επιτροπής αυτής το ICOM συνεργάστηκε και με άλλες διεθνείς οργανώσεις²⁷.

4.4 Μουσειακή Εκπαίδευση²⁸

Σε μια εποχή που τα ζητήματα των «ταυτοτήτων» και της διαχείρισης της μνήμης επανέρχονται συχνά στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας διεθνώς, η αναζήτηση ενός ανοιχτού δημοκρατικού και όχι εξωστρεφούς μουσείου, ενός μουσείου που διαλέγεται παραγωγικά με την κοινωνία και της διαφορετικές κατηγορίες επισκεπτών , αποκτά πρόσθετο ενδιαφέρον.

Ο τομέας της μουσειακής εκπαίδευσης προσπαθεί μέσα από σχεδιασμένες δράσεις οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών, να προτείνει πολλαπλές αναγνώσεις του υλικού πολιτισμού, να προσφέρει στις διαφορετικές κατηγορίες του κοινού τα κατάλληλα ερμηνευτικά εργαλεία για την κατανόηση των εκθεμάτων, υποστηρίζοντας την κριτική γνώση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

- Ειδικά μουσεία που αφηγούνται την ιστορία και τον πολιτισμό διαφορετικών πολιτισμών από τον εκάστοτε κυρίαρχο σε κάθε χώρα πολιτισμό.
- Ειδικά μουσεία που επικεντρώνονται στο φαινόμενο μετακίνησης πληθυσμιακών ομάδων.
- Ειδικά μουσεία που προάγουν την σημαντικότητα της εκπαίδευσης για την κοινότητα των μουσείων αλλά και της πολιτιστικής κληρονομιάς γενικότερα.

Τα μουσεία έχουν αποκτήσει πολιτικό και ιδεολογικό χαρακτήρα για αντιλήψεις σχετικά με το παρελθόν, την ιστορία και την εθνική ταυτότητα. Στην διαπίστωση αυτή συμπεριλαμβάνονται και τα ελληνικά μουσεία που διαδραμάτισαν ιστορικά τον δικό τους ρόλο στη

²⁷ Ο ορισμός διατίθεται ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα <http://icom.museum/programmes/museums-emergency-programme/international-committee-of-the-blue-shield/> τελευταία ημερομηνία επίσκεψης 02/05/2018

²⁸ Σ. Γκότσης, Ιστορικός – Υπεύθυνος του Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Άρθρο: διαπολιτιστικότητα ερωτήματα για τα μουσεία και τη μουσειακή εκπαίδευση.

συγκρότηση και εμπέδωση της εθνικής ταυτότητας στο πλαίσιο της δημιουργίας του νεοελληνικού κράτους.

Η μουσειακή εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει τη σημερινή γενιά να κατανοήσει ότι η απώλεια αρχαιοτήτων σημαίνει απώλεια εθνικής ταυτότητας. Οι αρχαιολογικοί θησαυροί ανήκουν στον λαό που τα δημιούργησε και καταδεικνύουν με τον πιο λαμπρό τρόπο την ιστορική τους συνέχεια. Η μουσειακή εκπαίδευση πρέπει να εφαρμόζεται και στους υπαλλήλους του μουσείου και κυρίως για να αυξάνεται κάθε φορά το αίσθημα της ηθικής υποχρέωσης απέναντι στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών αλλά να θεωρείται ως ευκαιρία ανανέωσης των προσωπικών κινήτρων των υπαλλήλων.

4.5 «Νόμος του Τσιπιντέιλ»²⁹

Η πρώτη παγκοσμίως επιστημονική ομάδα που ασχολείται με τον εντοπισμό αρχαιοτήτων ύποπτης προέλευσης πριν αυτές αποκτηθούν σε δημοπρασίες έχει δημιουργηθεί στο Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ. Το Κέντρο Ερευνών Παράνομων Αρχαιοτήτων περιλάμβανε το προαναφερθέν δίδυμο, τους κ.κ. Γκιλ και Τσιπιντέιλ. Η απογοήτευση των ερευνητών αυτών για την πραγματική κατάσταση της διεθνούς αγοράς αρχαιοτήτων γέννησε το γνωστό «Νόμο του Τσιπιντέιλ». Αρχικά, πρόθεση του δημιουργού του ήταν να σαρκάσει, με ένα απελπισμένο αστείο. Κατά το Νόμο αυτό: *«Όσο άσχημη κι αν φοβόσασταν ότι θα ήταν η κατάσταση (σχετικά με την αρχαιοκαπηλία και το λαθρεμπόριο αρχαιοτήτων), πάντοτε αποδεικνύεται πολύ χειρότερη»*.

Η προσέγγιση αυτή υιοθετήθηκε και από άλλους ερευνητές οι οποίοι θεωρούν ότι ανέκαθεν αρχαιολόγοι, υπάλληλοι μουσείων, αστυνομικοί και άλλοι κρατικοί υπάλληλοι και κυρίως στις υπηρεσίες των διωκτικών αρχών γνώριζαν ή συμμετείχαν σε υποθέσεις παράνομου εμπορίου αρχαιοτήτων. Μέσω της παραδοχής αυτής, εντύπωση κάνει το γεγονός πως άνθρωποι του επιστημονικού κλάδου και πολλά παγκοσμίως γνωστά μουσεία συμμετέχουν μέχρι και σήμερα σε τέτοιες πράξεις και

²⁹ Α. Μανιάτης (2010). *Αρχαιολογική έρευνα πεδίου και μουσεία. Επιμόρφωση στο Πολιτιστικό Δίκαιο*. Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα: 231-232.

συνεργάζονται ενεργά εδώ και χρόνια με μεγάλα ονόματα αρχαιοκάπηλών και τυμβωρύχων ³⁰.

³⁰ Βλ. παρακάτω κεφάλαιο 6

5 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΥΚΛΩΜΑ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ

5.1 Εισαγωγή

Στο πρώτο κεφάλαιο παραθέτεται αναλυτικά ο όρος του οργανωμένου εγκλήματος και όπως προαναφέρθηκε είναι δύσκολο εννοιολογικά να προσδιοριστεί ένας ορισμός, λόγω της ιδιαιτερότητας και πολυπλοκότητας που παρουσιάζει η εγκληματική αυτή ενέργεια. Κυβερνητικές υπηρεσίες αλλά και μη κυβερνητικές οργανώσεις, μελετητές επιστημονικού κλάδου υποστηρίζουν πως το οργανωμένο έγκλημα τροφοδοτεί το παράνομο εμπόριο διακίνησης αρχαιοτήτων και συνδέεται και με άλλες παράνομες δραστηριότητες όπως το εμπόριο όπλων, ναρκωτικών και ανθρώπων αλλά και με το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Ειδικά τα τελευταία χρόνια το οργανωμένο έγκλημα παίζει κυρίαρχο ρόλο στο παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων. Παρακάτω θα εξετάσουμε ότι τα κυκλώματα της αρχαιοκαπηλίας είναι ομάδες άρτια δομημένες, όπως κάθε εγκληματική οργάνωση, και εμφανίζουν στην οργανωτική τους δομή κάποια ιεραρχία:

- Υπάρχουν αρχηγικά και απλά μέλη.
- Υπάρχουν ηγετικά μέλη τα οποία είναι επιφορτισμένα με την επιτήρηση και τον έλεγχο των δραστηριοτήτων της ομάδας, εκτός των συνόρων της χώρας ίδρυσής της.
- Υπάρχουν εξειδικευμένα μέλη για την διεκπεραίωση ειδικών και επικίνδυνων αποστολών.
- Υπάρχουν περισσότερες από μία χώρες που χρησιμοποιούνται ως βάσεις (έδρες) της ομάδας³¹.

Η χώρα μας ως χώρα πλούσια σε πολιτιστικά αγαθά αποτελεί χώρα εξαγωγής αρχαιοτήτων και επομένως είναι αναγκαίο να διατυπωθεί η θέση της Ελλάδας στο παγκόσμιο αυτό κύκλωμα που μαστίζει την κοινωνία.

³¹ Αστυν. Α' Εμμανουήλ Λυδάκη Τμηματάρχη στο Τμ. Διαχείρισης Πληροφοριών και Στρατηγικής της Υποδ/νσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος/ΔΑΑ. (). *Το οργανωμένο έγκλημα Έννοια, χαρακτηριστικά, αντιμετώπιση*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=2481&Itemid=400&lang
=. Ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/04/2018.

5.2 Οργανωμένο έγκλημα και μαφία³²

Ενώ έχει αναφερθεί ότι το οργανωμένο έγκλημα ελέγχει το εμπόριο αρχαιοτήτων δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι διεθνείς εγκληματικές οργανώσεις εμπλέκονται στο εμπόριο. Ωστόσο υπάρχουν αναφορές ότι ομάδες της μαφίας κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης εξυπηρετούν τους εξής ρόλους : του παράνομου ανασκαφέα, του διαμεσολαβητή και του λαθρέμπορου.

Η μαφία της Βουλγαρίας για παράδειγμα, το 2008 σύμφωνα με τον πρωθυπουργό της χώρας Sergey Stanishev είχε πρωταρχικό ρόλο στο παράνομο εμπόριο από εμπόριο λευκής σαρκός μέχρι εμπόριο αρχαιοτήτων. Σταδιακά η δράση της βουλγάρικης μαφίας σε παράνομες ανασκαφές και στο εμπόριο αυξάνεται ανοδικά τα τελευταία χρόνια. Στην Ρωσία οι τοπικές αρχές εκτιμούν ότι πάνω από σαράντα οργανωμένες ομάδες εμπλέκονται στο παράνομο εμπόριο τέχνης και πολιτιστικής κληρονομιάς. Αλλά και στην Κεντρική Αμερική εκτιμάται ότι ένας έως τρεις τοις εκατό παράνομους ανασκαφείς, είναι επαγγελματίες τεχνουργοί ή κλέφτες που εργάζονται στη δομή της διοίκησης της μαφίας και έχουν διασυνδέσεις με την διεθνή αγορά. Ο ρόλος της τοπικής μαφίας για παράνομες ανασκαφές δεν περιορίζεται επομένως μόνο σε μια γωνία του πλανήτη.

5.3 Παράνομοι ανασκαφείς³³

Η κατηγορία αυτή ανήκει ιεραρχικά στο κύκλωμα της αρχαιοκαπηλίας στο κατώτερο στρώμα. Οι περισσότεροι που εμπλέκονται στην παράνομη ανασκαφή, έχουν οικονομικά κίνητρα καθώς ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και είναι άνθρωποι οικονομικά εξαθλιωμένοι (στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνει περισσότερη ανάλυση σχετικά με το κοινωνικό προφίλ των συμμετεχόντων). Πολλές φορές η ενασχόληση των ατόμων αυτών με την παράνομη ανασκαφή και την συνεργασία με εγκληματικές ομάδες είναι βιοποριστική. Δουλεύουν σε ομάδες των τριών ή περισσότερων ατόμων, συχνά μαζί με έναν επιστάτη και

³² KIMBERLY L. ALDERMAN. (2012). HONOR AMONGST THIEVES: ORGANIZED CRIME AND THE ILLICIT ANTIQUITIES TRADE. *Indiana Law Review*. 45 (3).

³³ KIMBERLY L. ALDERMAN. (2012). HONOR AMONGST THIEVES: ORGANIZED CRIME AND THE ILLICIT ANTIQUITIES TRADE. *Indiana Law Review*. 45 (3).

χρηματοδότη και συνεργάζονται με τοπικούς διαμεσολαβητές για να παραδώσουν τα ευρήματα.

Ο μελετητής, David Matsuda , ο οποίος έχει ασχοληθεί σχολαστικά με το φαινόμενο των εκσκαφών επιβίωσης υποστηρίζει πως το ενενήντα επτά με ενενήντα εννέα τοις εκατό των παράνομων ανασκαφών στην Κεντρική Αμερική πραγματοποιείται από ντόπιους. Στο Μπελίζ της Κεντρικής Αμερικής οι παράνομοι εκσκαφείς ονομάζονται «huecheros», οι οποίοι πουλάνε τα παράνομα ανασκαφέντα αντικείμενα σε έναν έμπορο χονδρικής και αυτός με την σειρά του τα προωθεί στους εμπόρους αρχαιοτήτων. Οι «huecheros» αποκαλούν τα αντικείμενα που ανευρίσκουν “semilla” δηλαδή σπόρο.

Στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν επίσης, η “δουλεία” του παράνομου ανασκαφέα είναι ευρέως διαδεδομένη. Σε αυτές τις χώρες ειδικά οι οποίες ζουν υπό τον φόβο της τρομοκρατίας, η δουλεία αυτή γίνεται για καθαρά βιοποριστικούς λόγους.

Στην Ιταλία οι παράνομοι ανασκαφείς ονομάζονται “tombaroli, δηλαδή τυμβωρύχοι, που μπορεί να είναι φτωχοί ή και όχι. Δουλεύουν σε οργανωμένες ομάδες και συνεργάζονται υπό την επίβλεψη ενός επικεφαλής, ψάχνοντας στην ιταλική ύπαιθρο μυστικά και κυρίως σε νυχτερινές ώρες, για αρχαίους τάφους και ταφικούς θαλάμους. Οι τυμβωρύχοι περιστασιακά πουλάνε τα ευρήματα τους απευθείας σε τοπικούς συλλέκτες, εάν έχουν τις κατάλληλες διασυνδέσεις και εάν βρουν ένα αντικείμενο που ξέρουν ότι ορισμένοι συλλέκτες επιθυμούν. Πάντως, όπως οι περισσότεροι παράνομοι ανασκαφείς έτσι και οι τυμβωρύχοι συνηθίζουν να πουλάνε τα ευρήματα σε εμπόρους χονδρικής.

5.4 Μεσάζοντες³⁴

Οι παράνομοι ανασκαφείς τις περισσότερες φορές πουλάνε τα ευρήματα στους μεσάζοντες. Ο όρος αυτός συμπεριλαμβάνει τους εμπόρους και τους λαθρέμπορους, οι οποίοι αποτελούν βασικό κρίκο της αλυσίδας στο παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων, αν και ούτε σκάβουν παράνομα οι ίδιοι

³⁴ KIMBERLY L. ALDERMAN. (2012). HONOR AMONGST THIEVES: ORGANIZED CRIME AND THE ILLICIT ANTIQUITIES TRADE. *Indiana Law Review*. 45 (3).

ούτε πουλάνε τις αρχαιότητες στον τελικό ιδιοκτήτη. Οι μεσάζοντες βρίσκονται στη μέση των ενεργειών για την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων. Οι παράνομοι ανασκαφείς πουλάνε τα λεηλατημένα αντικείμενα στον μεσάζοντα, ο οποίος με την σειρά του οργανώνει τα αντικείμενα στην διεθνή αγορά, όπου αυτά τότε μπορούν να πουληθούν σε συλλέκτες ή μουσεία.

Η μία κατηγορία που ανήκει στους μεσάζοντες είναι οι έμποροι. Οι έμποροι έχουν τις διασυνδέσεις για να έρθουν σε επαφή με τους ανασκαφείς. Το οικονομικό ποσό που προσκομίζουν οι έμποροι είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό των ανασκαφών. Είναι αυτοί που κανονίζουν τις πλαστές αποδείξεις της προέλευσης των λαθραίων αντικειμένων με σκοπό οι λαθρέμποροι να εξάγουν τα αντικείμενα αυτά από την χώρα τους στην διεθνή αγορά. Επιπλέον, είναι υπεύθυνοι για τους μισθούς των εκσκαφών καθώς και για τα εργαλεία και τον εξοπλισμό τον οποίο χρειάζονται.

Στην άλλη κατηγορία των μεσολαβητών ανήκουν οι λαθρέμποροι. Οι έμποροι είτε πουλάνε μόνοι τους τα αντικείμενα, είτε απευθύνονται σε κάποιον που ειδικεύεται στην απομάκρυνση των παράνομων εξαχθέντων αντικειμένων από την χώρα προέλευσης του. Αυτοί οργανώνουν την διαδρομή που θα ακολουθήσουν οι αρχαιότητες πέρα από τα σύνορα, επαληθεύουν ποιος είναι αυτός είναι υπεύθυνος για την πληρωμή καθώς και αυτόν που θα φέρει τα χρήματα και πολλές φορές αναγνωρίζουν τους αγοραστές που θα στείλουν τα αντικείμενα.

5.5 Οίκοι Δημοπρασιών ³⁵

Οίκοι δημοπρασιών παγκοσμίως γνωστοί, αν και θεωρούνται νόμιμοι στην διεθνή αγορά πολλές φορές εμπλέκονται σε σκάνδαλα με υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας. Μέσω αυτών τα αντικείμενα “ξεπλένονται”, δηλαδή γίνονται από κλεμμένα νόμιμα. Μεγάλοι οίκοι δημοπρασιών όπως ο οίκος Sotheby’s στο Λονδίνο, ανακαλύφθηκε μέσω αρχείων πως έβγαζε συστηματικά λαθραία, αρχαιότητες από την Ιταλία. Τις περισσότερες φορές φθάνουν στους οίκους δημοπρασιών αποδεικτικά προέλευσης των αντικειμένων τα οποία είναι πλαστά. Σε τέτοιες περιπτώσεις έχει

³⁵ KIMBERLY L. ALDERMAN. (2012). HONOR AMONGST THIEVES: ORGANIZED CRIME AND THE ILLICIT ANTIQUITIES TRADE. *Indiana Law Review*. 45 (3).

αποδειχθεί ότι ενώ οι οίκοι γνώριζαν για την παράνομη προέλευση των αντικειμένων προχωρούσαν στην πώλησή του. Γίνεται αντιληπτό λοιπόν, πως ακόμη και στο νόμιμο εμπόριο αρχαιοτήτων διανθίζει το παράνομο.

5.6 Ιδιωτικοί συλλέκτες ³⁶

Αν και δεν κατατάσσονται στην κατηγορία του οργανωμένου εγκλήματος σύμφωνα με τους αρχαιολόγους αυτοί είναι οι πραγματικοί υπεύθυνοι για το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας, καθώς χωρίς την ζήτηση των αρχαιοτήτων από αυτούς δεν θα υπήρχε η παράνομη εξαγωγή και αγορά τους. Οι συλλέκτες αδιαφορούν για την προέλευση των αντικειμένων που εισέρχονται στην κατοχή τους. Στην κατηγορία των συλλεκτών ανήκουν επιχειρηματίες, εφοπλιστές, πολιτικοί και γενικώς επιφανείς πολίτες υπεράνω πάσης υποψίας. Αυτοί οι άνθρωποι είναι καλά δικτυωμένοι και πολλές φορές έχουν επιρροή στην κοινωνία. Αποτελούν μαζί με τα μουσεία τον τελευταίο κρίκο της αλυσίδας αυτού του κυκλώματος. Ενίοτε, δεν ακολουθούν όλα τα στάδια της διαδικασίας και πλησιάζουν οι ίδιοι ντόπιους πολίτες κυρίως στην ύπαιθρο με σκοπό να αγοράσουν τα αντικείμενα απευθείας.

5.7 Μουσεία

Όπως οι συλλέκτες και οι οίκοι δημοπρασιών, έτσι και τα μουσεία δεν ανήκουν στην κατηγορία μιας εγκληματικής ομάδας, ωστόσο όλοι οι προαναφερθείς δημιουργούν την ζήτηση όπου μαζί με αυτήν έρχεται και οι προσφορά. Πριν το 1970 που δεν γινόταν εκτεταμένη έρευνα για την προέλευση των αντικειμένων πολλά μουσεία είχαν συμμετοχή στην παράνομη ανασκαφή και εξαγωγή αρχαίων αντικειμένων. Μέχρι και σήμερα ίσως υπάρχουν μουσεία που κάνουν τα «στραβά μάτια» σε πλαστά αποδεικτικά προέλευσης, γνωρίζοντας ότι πρόκειται για αντικείμενα που έχουν παράνομα εξαχθεί από την χώρα ανεύρεσής τους. Παρόλο που σήμερα τα μουσεία υποχρεούνται να ακολουθούν μια κοινή πολιτική για θέματα δανεισμού και νέων προσκτήσεων, πολλά είναι

³⁶ KIMBERLY L. ALDERMAN. (2012). HONOR AMONGST THIEVES: ORGANIZED CRIME AND THE ILLICIT ANTIQUITIES TRADE. *Indiana Law Review*, 45 (3).

εκείνα που δέχονται δωρεές από ιδιώτες ή συλλέκτες για αρχαιότητες οι οποίες τις περισσότερες φορές αποδεικνύεται ότι ανήκουν στο παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων³⁷. Τα μουσεία καταφέρνουν να ξεπερνούν τη νομιμότητα και να παρακάμπτουν το θέμα του due diligence, δηλαδή την υποχρέωση που έχουν να αναζητούν στοιχεία για τη νόμιμη προέλευση της αρχαιότητας που πρόκειται να αγοράσουν³⁸. Τα μουσεία υποχρεώνονται να παραθέτουν τα αποδεικτικά πιστοποίησης των αρχαιοτήτων σε εξωτερικούς συνεργάτες όπως αρχαιολόγους και πανεπιστημιακούς για να πάρουν έγκριση βεβαιότητας. Αυτοί με την σειρά τους, μόλις εξετάσουν τα πιστοποιητικά και τις φωτογραφίες των αντικείμενων στέλνουν μια έκθεση αναφοράς στο μουσείο. Έχει παρατηρηθεί αποδεδειγμένα ότι η επιτροπή εξέτασης ενώ πολλές φορές γνωρίζει πως οι αρχαιότητες πρόκειται για προϊόν λαθρανασκαφής αποκρύπτει την αλήθεια επιβεβαιώνοντας τα μουσεία για την γνησιότητα των πιστοποιητικών. Με την σειρά τους τα μουσεία προχωράνε στην αγορά του αντικείμενου μέσω νόμιμων διαδικασιών κάνοντας έτσι το αντικείμενο από παράνομο μόνιμο. Ακόμη και αν κάτι πάει στραβά στην όλη διαδικασία ο αρχαιοπώλης αναλαμβάνει όλη την ευθύνη καλύπτοντας έτσι το μουσείο αλλά και τον ίδιο λόγω του επαγγελματικού απορρήτου.

5.8 Η δράση της Ελλάδας στο παγκόσμιο εμπόριο της αρχαιοκαπηλίας³⁹

Μετά τη Συνθήκη της UNESCO του 1970 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών καθώς και για την παράνομη εξαγωγή και διακίνηση τους που πολλά κράτη επικύρωσαν, οι διαδρομές που ακολουθούν οι λεηλατημένες ελληνικές αρχαιότητες είναι δύο: η πρώτη κινείται μέσω της Ιταλίας προς την Ελβετία και η δεύτερη ακολουθεί τον

³⁷ KIMBERLY L. ALDERMAN. (2012). HONOR AMONGST THIEVES: ORGANIZED CRIME AND THE ILLICIT ANTIQUITIES TRADE. *Indiana Law Review*. 45 (3).

³⁸ Ν.Ζήργανός. (2008). Παγκόσμιο κύκλωμα αρχαιοκαπηλίας και η θέση της Ελλάδας σε αυτό. In: *Η Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών από την Παράνομη Διακίνηση και η Διεκδίκηση τους Πρακτικά Διημερίδας*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού. 122.

³⁹ Ν.Ζήργανός. (2008). Παγκόσμιο κύκλωμα αρχαιοκαπηλίας και η θέση της Ελλάδας σε αυτό. In: *Η Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών από την Παράνομη Διακίνηση και η Διεκδίκηση τους Πρακτικά Διημερίδας*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού. 117-125.

δρόμο από τα Βαλκάνια προς την Γερμανία και κυρίως το Μόναχο, τόπο υποδοχής αρχαιοτήτων από τον 19^ο αιώνα.

Τα αρχαία που εξάγονται παράνομα από την χώρα στην οποία ανήκουν κάνουν στάση στην Ελβετία. Από την Ελβετία και μετά η διαδρομή τους λίγο πολύ είναι γνωστή σε όλους μας αφού καταλήγουν στο Λονδίνο, όπου βρίσκονται διεθνείς οίκοι δημοπρασιών ή στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου βρίσκονται οι μεγαλύτεροι ιδιωτικοί συλλέκτες και μουσεία.

Για την διακίνηση των αρχαιοτήτων οι Έλληνες αρχαιοκάπηλοι ακολουθούν την μέθοδο φωτογραφιών μέσω Polaroid. Ο τρόπος αυτός είναι ο συνηθέστερος τρόπος διακίνησης στους κόλπους της αρχαιοκαπηλίας. Ο αρχαιοκάπηλος βγάζει φωτογραφίες το εμπόρευμα και το δείχνει σε υποψήφιους αγοραστές ενώ αυτό βρίσκεται καλά κρυμμένο. Οι φωτογραφίες Polaroid χρησιμοποιούνται γιατί είναι μοναδικές και λόγω αυτής της μοναδικότητας αποτελούν απόδειξη ότι το αντικείμενο δεν είναι ένα σύγχρονο αντίγραφο. Οι αρχαιοκάπηλοι φωτογραφίζουν το αντικείμενο στο σημείο της λαθρανασκαφής. Οι φωτογραφίες αποτελούν έναν σχετικά ασφαλή τρόπο διακίνησης αφού προστατεύουν τον αρχαιοκάπηλο από μια ενδεχόμενη σύλληψη και την κατάσχεση των αντικειμένων. Το κύκλωμα της αρχαιοκαπηλίας χαρακτηρίζεται ως ένα κλειστό κύκλωμα καθώς αποτελεί ολιγοπώλιο βλέποντας τα ονόματα των εμπλεκομένων να ανακυκλώνονται.

Οι ελληνικές αρχαιότητες αφού ανασυρθούν από την παράνομη ανασκαφή και οριστεί μια συμφωνημένη τιμή μεταξύ του αρχαιοκάπηλου και του εμπόρου-αγοραστή μπαίνουν μέσα σε φορτηγά ακολουθώντας πορεία προς το λιμάνι της Πάτρας ή της Ηγουμενίτσας για να καταλήξουν στην Ιταλία και από εκεί να συνεχίσουν για την Γενεύη της Ελβετίας.

Το Port Franc της Γενεύης όπου καταλήγουν σχεδόν όλες οι κλεμμένες αρχαιότητες αποτελεί την ελεύθερη "ζώνη" διακίνησης. Τα εμπορεύματα φτάνουν στο λιμάνι της Γενεύης σε κοντέινερ χωρίς να πραγματοποιείται σε αυτά κάποιος έλεγχος. Οι τελωνειακοί ελέγχουν μόνο τα παραστατικά. Τα εμπορεύματα εξάγονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο και από την Γενεύη. Όταν οι ελληνικές αρχαιότητες μπουν στα φορτηγά είναι πολύ αργά για τον εντοπισμό τους. Μόλις αυτές φτάσουν στο Port Franc ο αρχαιοπώλης καταθέτει στον πωλητή αρχαιοκάπηλο το προσυμφωνημένο πόσο σε Ελβετική ή Ελληνική Τράπεζα στο όνομα του δικαιούχου. Η συναλλαγή σαφώς δεν γίνεται αυτοπροσώπως άλλα μέσω αλληλογραφίας όπου εκεί έχουν καταγραφεί όλα τα στοιχεία όπως αριθμός λογαριασμού,

όνομα δικαιούχου, κίνηση λογαριασμού κλπ. Γνωρίζοντας αυτά τα στοιχεία οι Ελληνικές Αρχές θα ήταν σε θέση να εντοπίσουν και να συνδέσουν τους δράστες φέρνοντάς τους αντιμέτωπους όχι μόνο με την κατηγορία της αρχαιοκαπηλίας αλλά και του ξεπλύματος μαύρου χρήματος αντιμετωπίζοντας διαφορετικές ποινικές διώξεις. Λόγω του τραπεζικού απορρήτου η εύρεση και σύλληψη των εμπλεκομένων δεν καθίσταται εφικτή.

Χαρακτηριστικό και σπάνιο παράδειγμα αποτελεί η άδεια της Ιταλικής Αστυνομίας να πραγματοποιήσει έφοδο παρουσία Ελβετών συναδέλφων, στο λιμάνι της Γενεύης στην αποθήκη του γνωστού Ιταλού αρχαιοπώλη Τζιάκομο Μέντιτσι, ο οποίος είχε στην κατοχή του χιλιάδες αντικείμενα αρχαίας προέλευσης κυρίως από την Ιταλία. Να σημειωθεί πως οι Ιταλικές Αρχές πήραν αδεία με την κατηγορία του ξεπλύματος μαύρου χρήματος και όχι με την κατηγορία της αρχαιοκαπηλίας. Στο τελευταίο κεφάλαιο θα αναλυθούν και άλλες σημαντικές υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας με αίσιο ή και όχι τέλος.

6 Η ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΟΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

6.1 Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών, Ιστορική αναδρομή

Η μανία των ανθρώπων για τη συλλογή αρχαιολογικών αντικειμένων και την μετακίνηση πολιτιστικών αγαθών από μια χώρα σε άλλη, ανάγεται στην Ευρώπη και όχι μόνο σε μια μακρόχρονη παράδοση. Η αρπαγή πολιτιστικών αγαθών σε κάθε κατάκτηση αποδεικνύεται πάγια τακτική δια μέσου των αιώνων⁴⁰. Αναφορικά , ήδη από τα χρόνια του Ομήρου η απόκτηση λαφύρων και η μεταφορά τους στην χώρα του νικητή ήταν μια πράξη πλήρως αποδεκτή και επαινετική. Με την σειρά τους οι Ρωμαίοι μετέφεραν στην Ρώμη πολιτιστικά αγαθά από διάφορες χώρες τις οποίες είχαν κατακτήσει. Στη συνέχεια η εμφάνιση των σταυροφόρων οδήγησε στη λεηλασία πολλών περιοχών.

Ερχόμενοι όλο και πιο κοντά στην πιο πρόσφατη ιστορία, οι ναπολεόντειοι πόλεμοι αποτελούν τρανταχτό παράδειγμα συλλεκτικής δραστηριότητας. Το ίδιο μοτίβο και σε βαθμό δίχως προηγούμενο ακολουθεί ο γερμανικός στρατός στην περίοδο της κατοχής. Χωρίς ενδοιασμούς ληστεύουν τα πάντα από τις χώρες που κατακτούν. Βεβηλώνουν αρχαία μνημεία, κλέβουν έργα τέχνης και σταδιακά καταστρέφουν αρκετά μουσεία με τη συστηματική αποψίλωσή τους. Η τουρκική κατοχή σε Ελλάδα και Κύπρο και η εισβολή της Ρωσίας στο Αφγανιστάν αποτελούν μερικά ακόμη παραδείγματα. Το μεγαλύτερο πλήγμα αρπαγής πολιτιστικών θησαυρών έχει δεχθεί και επιδέχεται έως σήμερα το σύγχρονο κράτος του Ιράκ, πρώτα με τον πόλεμο στον Περσικό Κόλπο το 1991 και αργότερα με τον δεύτερο πόλεμο που διεξήχθη το 2003. Σήμερα η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς του Ιράκ μέσω της τρομοκρατικής οργάνωσης του ISIS δεν έχει προηγούμενο.

Η διακίνηση πολιτιστικών αγαθών θεωρείται ακόμη και στις σύγχρονες ημέρες επιτακτική ανάγκη, καθώς μουσεία και συλλέκτες τα αναζητούν παντού. Η μεταφορά και η αγορά τους χάρη στις δυνατότητες που παρέχει η τεχνολογία έχει γίνει πιο εύκολη από ποτέ, αλλά καθώς υπάρχουν και αρκετοί περιορισμοί από πλούσιες σε πολιτιστικά αγαθά

⁴⁰ Α. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Α. Στρατή, Ε. Μουαμελετζή, Δ. Αναγνωστοπούλου (2001). Νόμιμη και Παράνομη Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών υπό το πρίσμα του διεθνούς, κοινοτικού και ελληνικού δικαίου. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλας Αντ. Ν. 18-20

χώρες, η παράνομη διακίνησή τους όλο και αυξάνεται. Ωστόσο ο σκοτεινός κόσμος της παράνομης διακίνησης και εξαγωγής αρχαίων αντικειμένων αφήνει τα σημάδια του πάνω στα θεμέλια του κοινωνικού ιστού.

6.2 Η αρχαιοκαπηλία ως φαινόμενο

Η καταστροφή που επιδέχονται τα πολιτιστικά αγαθά στις ημέρες μας είναι πρωτόγνωρη, έχει φτάσει σε μεγάλο βαθμό και γίνεται με γοργούς ρυθμούς. Η εντατικοποίηση της γης, η αύξηση του πληθυσμού, τα ακραία φυσικά φαινόμενα, οι πολεμικές συγκρούσεις και οι αρχαιοκαπηλικές δράσεις μεγάλης έκτασης συμβάλουν στην καταστροφή της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα δημιουργούν επιτακτική ανάγκη για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παράδοσης της στις επόμενες γενιές.

Η αρχαιοκαπηλία είναι το φαινόμενο των διαφόρων εγκληματικών συμπεριφορών παράνομης ιδιοποίησης μνημείων, τα οποία νοούνται ως υλικά πολιτιστικά αγαθά της αρχαίας ιστορίας αν και ο όρος αυτός συνεκδοχικά μπορεί να περιλαμβάνει και τα νεότερα μνημεία⁴¹. Έχει βαθιά τις ρίζες της στο χρόνο και είναι μια πράξη άρρηκτα συνδεδεμένη με τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις. Η αρχαιοκαπηλία και γενικά η κλοπή πολυτίμων αντικειμένων αποτελεί μια πάγια τακτική από τα προϊστορικά, τα μεταγενέστερα και τα σημερινά χρόνια. Η βίαιη αφαίρεση αρχαίων αντικειμένων και η συλλογή τους δεν έχει μόνο συνέπειες στον επιστημονικό κλάδο αλλά επεκτείνεται στην κοινωνία, την πολιτική και την οικονομία. Η πράξη αυτή οδηγεί στην απώλεια της γνώσης για το παρελθόν και πλέον λαμβάνει επικίνδυνες διαστάσεις με την μορφή του οργανωμένου εγκλήματος.

6.3 Αίτια του φαινομένου

Ο πολιτισμός είναι σύλληψη σύνθετη και συνεχώς εξελισσόμενη, για αυτό και εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες. Στην εξέλιξη του

⁴¹ Α. Π. Μανιάτης (2011). ΠΟΙΝΙΚΑ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ ΔΙΑΛΕΞΗ. Αθήνα: 2.

πολιτισμού απαραίτητος συνδετικός κρίκος είναι η ιστορία, η εθνική ταυτότητα κάθε λαού, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και των πολιτιστικών αγαθών γενικότερα. Ειδικά, κράτη του τρίτου κόσμου επιδιώκουν να προβάλουν και να τονίσουν τον πολιτισμό τους με κάθε μέσο. Η ανάδειξη και η διαφύλαξη του πολιτισμού τους αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής τους. Ωστόσο, με τα χρόνια οι ραγδαίες κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις πλήττουν κάθε χώρα και καμία δεν μένει ανεπηρέαστη. Χώρες πλούσιες σε πολιτιστική κληρονομία και πολιτιστικά αγαθά επηρεάζονται περισσότερο από τις υπόλοιπες, καθώς η εξαγωγή των αντικείμενων τους και συνεπώς η σύνδεση τους με την ιστορία και το παρελθόν τους τείνει όλο και περισσότερο υπό εξαφάνιση. Τα αίτια που παρακινούν τέτοιου είδους πράξεις είναι ποικίλα και επηρεάζονται από πρωτογενείς και δευτερογενείς παράγοντες. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω από πολύ παλιά η μεταφορά εθνικών θησαυρών από μια χώρα σε άλλη αποτελούσε πάγια τακτική, όμως οι λόγοι που συνεχίζουν αυτού του είδους την παράδοση άλλαξαν με τα χρόνια.

Ερχόμενοι στο σήμερα τα κύρια αίτια παράνομης ανασκαφής και εξαγωγής αρχαίων αντικειμένων στηρίζονται σε οικονομικά κίνητρα. Κυρίως χώρες όπως η Ελλάδα που τα τελευταία χρόνια βρίσκονται σε οικονομική κρίση πράξεις και υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας βρίσκονται σε ύφεση. Πρόκειται για μια ενέργεια η οποία επιφέρει σχετικά εύκολα αρκετά χρήματα και βρίσκει ανταποκριτές όχι μόνο ανθρώπους που έχουν ανάγκη χρήματα αλλά και επιφανείς πολίτες. Οι ένοπλες συρράξεις κυρίως σε υποανάπτυκτες χώρες θεωρούνται μετά το οικονομικό όφελος από τα σημαντικότερα αίτια της έξαρσης αυτού του φαινομένου. Πολλές φορές όπως θα αναλυθεί και παρακάτω οι πολεμικές και εσωτερικές συγκρούσεις σε μια χώρα συνυπάρχουν με το εμπόριο παράνομης διακίνησης και εξαγωγής αρχαιοτήτων. Σαφώς και αυτό το αίτιο σχετίζεται άμεσα με οικονομικά οφέλη καθώς μέσω της ενέργειας αυτής οι διάφορες οργανώσεις χρηματοδοτούνται με όπλα και πυρομαχικά. Πέραν όμως του οικονομικού οφέλους, η λεηλασία των αρχαίων μέσω ένοπλων συγκρούσεων αποσκοπεί στο να αναδείξει τις ιδεολογικές και τις περισσότερες φορές, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των τρομοκρατών. Θα έλεγε κανείς πως πρόκειται για μια ένδειξη υπεροχής.

Άλλος ένας λόγος που δημιουργεί το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας είναι η κοινωνική ανάδειξη και ο νεοπλουτισμός. Χαρακτηριστική θεωρείται και η περίπτωση του λόρδου Έλγιν ο οποίος επιθυμώντας να διακοσμήσει την έπαυλή του με αρχαία αγάλματα ξερίζωσε τα μάρμαρα του Παρθενώνα. Όπως και τότε έτσι και τώρα στα στρώματα της υψηλής

κοινωνίας η απόκτηση μιας σπάνιας συλλογής οδηγεί στην κοινωνική καταξίωση.

Τέλος, μια από τις θεμέλιους λίθους για την προστασία και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομίας και της ταυτότητας κάθε λαού, είναι η εκπαίδευση. Η έλλειψη ευαισθητοποίησης του κοινού από την κοινωνία και η αδιαφορία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε θέματα πολιτιστικής κληρονομίας καθίστα την αρχαιοκαπηλία το τρίτο πιο επικερδές εμπόριο παγκοσμίως.

6.4 Συνέπειες του φαινομένου

Άνθρωποι με οικονομική άνεση και οργανισμοί όπως μουσεία, αρχικά αποσκοπούσαν στην συλλογή σπάνιων και εξωτικών αντικειμένων από διάφορες μακρινές χώρες. Η μέγιστη επιθυμία αυτών ήταν τα αντικείμενα να αποτελούν κατάλοιπα παλιών μυθικών, ή και όχι πολιτισμών οι οποίοι άκμασαν εκατοντάδες ή και χιλιάδες χρόνια πριν. Πρωταρχικώς τους σκοπός ήταν η κατοχή των αντικειμένων αδιαφορώντας για τις παράπλευρες πληροφορίες οι οποίες συνόδευαν τα αντικείμενα και μπορούσαν να απαντήσουν σε διάφορα ερωτήματα. Με τα χρόνια το αρχαιολογικό πλαίσιο αλλάζει και οι αρχαιολογικές ανασκαφές βελτιώνονται αποκτώντας πλέον έναν ολοκληρωμένο επιστημονικό κλάδο.

Βασικός στόχος της αρχαιολογίας είναι να εξηγήσει όσο το δυνατόν καλύτερα και με εμπεριστατωμένη έρευνα τον τρόπο ζωής και κοινωνιών οι οποίες έζησαν και άκμασαν ή παράκμασαν πολλούς αιώνες πριν. Επομένως οι πληροφορίες που συνοδεύουν τα αντικείμενα που ανασκάπτονται είναι εξίσου σημαντικές όπως ακριβώς και τα αντικείμενα καθ' αυτά. Τα ερωτήματα αυτά είναι ποικίλα και για απαντηθούν σωστά και με ακριβή τρόπο η διαφύλαξη των αρχαιολογικών χώρων και η σωστική ανασκαφή αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις. Πάραυτα ο βανδαλισμός και η λεηλασία των αρχαιολογικών χώρων από βίαιες και παράνομες ανασκαφές ή από πολεμικές συρράξεις και τρομοκρατικά χτυπήματα έχουν θορυβήσει ιδιαίτερα τον επιστημονικό κλάδο καθώς οι συνέπειες είναι ανυπολόγιστες. Πολύτιμα στοιχεία χάνονται οριστικά και μαζί τους και οι πληροφορίες που τα συνοδεύουν καθιστώντας έτσι το έργο των αρχαιολόγων ακόμη πιο δύσκολο. Μέσω των πληροφοριών που συνοδεύουν τα αντικείμενα οι αρχαιολόγοι και ερευνητές μπορούν να

οδηγηθούν στη σωστή χρονολόγηση ενός χώρου, για ποίο λόγο δημιουργήθηκαν τα αντικείμενα και με ποίο σκοπό. Έτσι χάνοντας αυτές τις πολύτιμες πληροφορίες δυσχεραίνεται το έργο των επιστημών για την ανασύνθεση του παρελθόντος.

Οι συνέπειες όμως της αρχαιοκαπηλίας δεν εστιάζουν μόνο στον επιστημονικό κλάδο. Έχουν μεγάλο αντίκτυπο στον κοινωνικό ιστό μιας χώρας. Κύριος λόγος, είναι ότι χάνεται η εθνική ταυτότητα κάθε λαού και η ιστορία του. Επιπρόσθετα, η συμμετοχή μεγάλου μέρους ατόμων σε αρχαιοκαπηλικές δράσεις καθώς και τα κέρδη που αποκομίζουν από αυτές είναι μεγάλο πλήγμα για την κοινωνία. Οι άνθρωποι που μπορεί να εμπλέκονται σε τέτοιου είδους δράσεις άθελά τους ή και όχι εντάσσονται στην κατηγορία των κακοποιών. Τέλος, η πορεία που ακολουθεί το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας αυξάνεται με ιλιγγιώδη ταχύτητα και η σύνδεση του με το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία αποτελεί την πιο σοβαρή παράμετρο αυτού του φαινομένου.

6.5 Κοινωνικό προφίλ αρχαιοκάπηλων

Η ανάλυση του κοινωνικού προφίλ των συμμετεχόντων σε θέματα αρχαιοκαπηλίας παραμένει από πολλούς ερευνητές ένα αναπάντητο ερώτημα το οποίο επιδέχεται διαφορετικές ερμηνείες. Εάν ανατρέξουμε σε διάφορες υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας στην Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό θα γίνει αντιληπτό γιατί υπάρχουν διαφορετικές εκδοχές γύρω από το θέμα του κοινωνικού προφίλ των εμπλεκομένων καθώς διαπιστώνεται πώς σε υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας είναι δυνατό να εμπλέκονται και να συνεργάζονται άνθρωποι από όλα τα κοινωνικά στρώματα. Με την μορφή που λαμβάνει σήμερα το κύκλωμα της αρχαιοκαπηλίας, πρόκειται για κύκλωμα κλειστό, καλά οργανωμένο με την μορφή και οργάνωση μιας μαφιόζικης ομάδας που συμμετέχουν τα ίδια άτομα σε υποομάδες. Ο “εγκέφαλος” δίνει εντολή στους διαμεσολαβητές, οι οποίοι τις περισσότερες φορές προστατεύουν με κάθε κόστος τον εντολέα τους, και αυτοί με την σειρά τους στους λαθρανασκαφείς.

Λόγω έλλειψης χρημάτων και ίσως και μόρφωσης τα φτωχά κοινωνικά στρώματα έχουν κατηγορηθεί πολλάκις για την συμμετοχή τους στην παράνομη διακίνηση αρχαιολογικών αντικειμένων. Στην πραγματικότητα εφόσον το κύκλωμα της αρχαιοκαπηλίας λειτουργεί με την μορφή οργανωμένου εγκλήματος οι ηθικοί αυτουργοί του φαινομένου είναι

άνθρωποι μεγάλης οικονομικής και κοινωνικής επιφάνειας με εξειδικευμένη γνώση της τέχνης και του αρχαίου πολιτισμού, σύμφωνα με την αστυνομία. Πρόκειται για εφοπλιστές ή επιχειρηματίες και γενικά άτομα υπεράνω πάσης υποψίας, οι οποίοι μέσω απόκτησης αρχαιολογικών αντικειμένων, είτε επιθυμούν κοινωνική καταξίωση είτε αποσκοπούν σε παράνομες δραστηριότητες, όπως το ξέπλυμα μαύρου χρήματος από ναρκωτικά, εμπόριο όπλων ή πορνεία.

Βάση των όσων προαναφέρθηκαν μπορούμε να δημιουργήσουμε τις κατηγορίες επαγγελμάτων που συμβάλουν στην διαιώνιση αυτού του φαινομένου. Οι κατηγορίες αυτές είναι:

1. Επιχειρηματικός τομέας, εφοπλιστές
2. Δημόσιος τομέας όπως αρχαιολόγοι, εκπαιδευτικοί, αστυνομικοί, τελωνειακοί κ.α.
3. Ιδιωτικός τομέας όπως τραπεζικός υπάλληλος, δικηγόρος κτλ.
4. Κατασκευαστικός τομέας όπως εργολάβοι, μηχανικοί, οικοδόμοι, εργάτες κτλ.
5. Αγροτικός τομέας όπως αγρότες, βοσκοί, κτηματομεσίτες
6. Λοιπά επαγγέλματα αναφερόμενοι σε άνεργους, άεργους, συνταξιούχους, φοιτητές κτλ.

Τέλος, μπορεί να υπάρχουν και κατηγορίες που αγνοούμε καθώς μερικές φορές οι συλλήψεις από την αστυνομία δεν επιτυγχάνονται πάντοτε ή μπορεί να μην γνωστοποιούνται στη δημοσιότητα τα επαγγέλματα των εμπλεκομένων.

6.6 Συσχέτιση της αρχαιοκαπηλίας με τα εγκλήματα «λευκού περιλαίμιου»⁴²

Το λαθρεμπόριο μνημείων διαφέρει ουσιωδώς από εκείνο των ναρκωτικών, παρά το γεγονός ότι οι ρυθμίσεις του πρώτου με το χρόνο εξελίσσονται στην κατεύθυνση της ομογενοποίησης με τις ρυθμίσεις του δεύτερου. Παρά τις όποιες ομοιότητες αυτών των ειδών εμπορίας, θα ήταν σφάλμα αν δεν γινόταν ένας διαχωρισμός τους. Το λαθρεμπόριο

⁴² Α. Μανιάτης (2010). Εργασίες Προστασίας Μνημείων και Καταπολέμηση της Αρχαιοκαπηλίας. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα Αντ. Ν.: 229-231

αρχαιοτήτων είναι το καλλιτεχνικό και λεπτεπίλεπτο εμπόριο στο οποίο επιδίδονται όχι μόνο άτομα του υποκόσμου αλλά και φιλότεχνοι και ιδιαίτερα μορφωμένοι πολίτες κατά την άσκηση της επαγγελματικής τους δραστηριότητας σε σημείο που μπορεί να γίνει λόγος για «έγκλημα λευκού περιλαίμιου».

Ως έγκλημα «λευκού περιλαίμιου» ορίζεται η παράβαση του ποινικού δικαίου από άτομα της ανώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι εκείνο που επέβαλε τη δημιουργία αυτής της κατηγορίας εγκλημάτων ήταν το υψηλό status των δραστών που απέρρεε από την επαγγελματική τους απασχόληση, σε αντίθεση με τους περισσότερους συνηθισμένους δράστες, οι οποίοι σύμφωνα με τις στατιστικές των καταδίκων ανήκουν στην κατώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη, την τάξη που αφορά το «μπλε κολάρο», φόρμα εργάτη.

Εκπαιδευτικοί ειδικοί στο γνωστικό αντικείμενο του πολιτισμού και κατά νόμο ερευνητές ή προστάτες των αρχαιοτήτων, ακόμη και στελέχη των Σωμάτων Ασφαλείας εν ενεργεία ή εν αποστρατεία αναφέρονται επίσημα, κατηγορούνται και κατά περίπτωση καταδικάζονται για τέλεση πράξεων αρχαιοκαπηλίας ως φυσικοί αυτουργοί ή συμμετοχοί.

6.7 Αρχαιοκαπηλία και τρομοκρατία

Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, η περίοδος κατά την οποία οι TCO's (total cost of ownership) άρχισαν να διεισδύουν σοβαρά στο εμπόριο αρχαιοτήτων, εμπορικοί πολιτικοί αντάρτες και θρησκευτικές ομάδες σε πολλά αναπτυσσόμενα έθνη προέβησαν στη μετάβαση από τους μαχητές της ελευθερίας στους τρομοκράτες⁴³. Υποανάπτυκτες χώρες όπου οι ένοπλες πολεμικές συγκρούσεις ή οι εσωτερικές συγκρούσεις είναι σε έξαρση, πολλές φορές παρουσιάζουν κρούσματα τρομοκρατικής ενέργειας που συμπίπτουν με την πολιτική βία. Στα κράτη αυτά υπάρχουν πολλές και σπάνιες αρχαιότητες, οι οποίες παρουσιάζουν μεγάλη ζήτηση και πολλές

⁴³ Jennifer Tribble. Antiquities Trafficking and Terrorism: Where Cultural Wealth, Political Violence, and Criminal Networks Intersect. 27

φορές συνυπάρχουν με ενέργειες τρομοκρατικής οργάνωσης. Ενδεικτικά χώρες που υποφέρουν από την σχέση μεταξύ τρομοκρατίας και αρχαιοκαπηλίας είναι η Συρία, το Ιράκ, η Αίγυπτος, η Σομαλία κτλ.

Μερικές τρομοκρατικές ομάδες είναι συνδεδεμένες με το εμπόριο αρχαιοτήτων με σκοπό να προωθήσουν τις ιδεολογικές, πολιτικές ή θρησκευτικές τους πεποιθήσεις ή μέσω του εμπορίου αυτού να χρηματοδοτούν τις δραστηριότητες τους κυρίως αγοράζοντας όπλα. Οι τρομοκράτες αποσκοπούν στην παράνομη λεηλασία ή ανασκαφή αρχαιολογικών χώρων, μουσείων ή άλλων συλλογών, έπειτα στην παράνομη εξαγωγή των αντικειμένων από την χώρα ανεύρεσης του και τέλος στην πώληση του με σκοπό την αμοιβή ενός μεγάλου χρηματικού ποσού⁴⁴. Πολλές φορές τα άτομα που συμμετέχουν σε τέτοιες ομάδες δεν είναι γνώστες του αρχαίου πολιτισμού και αγνοούν την σημασία και την αξία των αντικείμενων με αποτέλεσμα να πουλάνε τις εκάστοτε αρχαιότητες πολύ φθηνότερα από όσο θα εκτιμούταν. Τα δίκτυα παράνομης διακίνησης αρχαιοτήτων στηρίζουν τις ενέργειες τους σε μεγάλο βαθμό στο κομμάτι του τοπικού πληθυσμού σε περιοχές που έχουν ανακαλυφθεί τα αρχαία. Το παράνομο εμπόριο των αρχαιοτήτων και οι τρομοκρατικές ομάδες αλληλεπιδρούν με το εμπόριο των ναρκωτικών, των όπλων και αυτό της διακίνησης ανθρώπων.

⁴⁴ Antiquities Trafficking and Terrorism: Where Cultural Wealth, Political Violence,

and Criminal Networks Intersect. 28

7 ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Στο κεφάλαιο αυτό θα παραθέσουμε κάποιες σημαντικές υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας, οι οποίες παρά το πέρασμα των χρόνων έχουν κάνει πάταγο, στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Παραθέτοντας τις υποθέσεις αυτές θα διαπιστωθεί πως σχεδόν πάντα εμφανίζονται τα ίδια ονόματα που εμπλέκονται στο παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων σε διαφορετικούς συνδυασμούς.

7.1 Μάρμαρα του Παρθενώνα

Η λεηλασία της Ακρόπολης πρόκειται ίσως για την μεγαλύτερη υπόθεση αρχαιοκαπηλίας που έχει υποστεί η χώρα μας. Στις αρχές του 1800 ο Σκωτσέζος αριστοκράτης και κόμης του Έλγιν, ο Τόμας Μπρούς, αποφασίζει να διακοσμήσει την έπαυλη του που έχτιζε στην Αγγλία με ακριβά έργα τέχνης. Εκείνη την περίοδο δεν νοούταν αριστοκράτης χωρίς κάποιο γλυπτό διακοσμημένο στην οικεία του. Συνάπτει λοιπόν συμβόλαιο υπό αμοιβή με τον φημισμένο τότε εικαστικό Τζιοβάνι Μπατίστα Λουζιέρι για να φτιάξει εκμαγεία και πίνακες ζωγραφικής. Τον Απρίλιο του 1821 ο Λουζιέρι φτάνει στην Αθήνα για να αντιγράψει τα μνημεία της Ακρόπολης. Ενώ εργάζεται τρεις μήνες κατασκευάζοντας εκμαγεία και πίνακες ζωγραφικής, στέλνει επιστολή στον Έλγιν πως δεν μπορεί να πληρώνει άλλο τα μπαξίσια των Τούρκων και πως πρέπει να βρουν έναν άλλον τρόπο για να εισέρχονται στην Ακρόπολη. Ο Έλγιν εκείνη την περίοδο είναι πρέσβης της Αγγλίας στην Κωνσταντινούπολη, λόγω της συμμαχίας των δύο χωρών ζητά επίσημο έγγραφο από την υψηλή πύλη ώστε να μπαϊνοβγαίνει στην Ακρόπολη. Με το αμφιλεγόμενο φερμάνι-άδεια, το πρωτότυπο του οποίου δεν βρέθηκε ποτέ, υπήρξε η αρχή του τέλους των γλυπτών του Παρθενώνα. Ο Λουζιέρι και ο Φιλίπ Χαντ υπήρξαν οι ηθικοί αυτουργοί αυτής της λεηλασίας.

Επιστρέφοντας με το φερμάνι στην Αθήνα ο Λουζιέρι αποφασίζει πως είναι καλύτερα τα αυθεντικά γλυπτά από τις απομιμήσεις. Μαζί με τον εφημέριο Φιλίπ Χαντ πείθουν τον Έλγιν να αφαιρέσουν τα γλυπτά από τον Παρθενώνα. Επί τρία χρόνια δούλευαν εργάτες με ειδικά πριόνια από την Κωνσταντινούπολη για την αφαίρεση των γλυπτών. Με το πέρας των εργασιών τα κιβώτια με τα γλυπτά μεταφέρονται από τον λόφο της Πνύκας και του Φιλοπάππου στον Πειραιά για να οδηγηθούν έπειτα

στην Αγγλία. Το πλοίο «Μέντωρ» που αγόρασε ο Ελγιν για να μεταφέρει τα κιβώτια με τα γλυπτά ναυαγεί νοτιοδυτικά των Κυθήρων. Η ανέλκυση τους του κόστισε μεγάλο μέρος της περιουσίας του.

Επιστρέφοντας πίσω στην πατρίδα του ο Ελγιν κατακρίνεται από τους Βρετανούς για την αποτρόπαια πράξη του. Η λεγόμενη “κατάρα της Αθηνάς” χτυπάει τον Ελγιν, ο οποίος αιχμαλωτίζεται από τον Ναπολέοντα, αργότερα χωρίζει από τη γυναίκα του και τέλος έχοντας ξοδέψει μεγάλο μέρος των χρημάτων του για την δουλεία της αφαίρεσης των γλυπτών και της ανέλκυσης τους πτωχεύει. Για να μπορέσει να εξασφαλίσει ορισμένα χρήματα οργανώνει πρόχειρες εκθέσεις των γλυπτών σε πρόχειρα παραπήγματα. Τέλος, ύστερα από αρκετές συζητήσεις και διαπραγματεύσεις αποφασίζει να πουλήσει τα γλυπτά στην Βρετανική Βουλή έναντι των τριανταπέντε χιλιάδων λιρών και έτσι το βρετανικό κράτος τα εμπιστεύθηκε στο Βρετανικό Μουσείο, όπου και βρίσκονται μέχρι σήμερα. Ο Ελγιν κατατάσσεται έως σήμερα στους πιο ανελέητους αρχαιοκάπηλους όλων των εποχών.

7.2 Υπόθεση Σχοινούσα 2006

Τον Απρίλιο του 2006, η Ελληνική Αστυνομία σε συνεργασία με διεθνείς διωκτικές αρχές έρχεται αντιμέτωπη με ένα από τα μεγαλύτερα κυκλώματα αρχαιοκαπηλίας σε όλον τον κόσμο. Η διαβόητη «βίλα της Σχοινούσας».

Πρωταγωνιστές υπήρξαν ο Ρόμπιν Σάιμς και ένας εκ των πλέον γνωστών αρχαιοκάπηλων παγκοσμίως και ο έμπορος τέχνης Χρήστος Μιχαηλίδης. Οι δύο τους γνωρίστηκαν το 1967 στην γκαλερί του Σάιμς στην Jermyn Street του Λονδίνου και έκτοτε άρχισε η σχέση καθώς και η συνεργασία τους. Είχαν αναπτύξει όπως χαρακτήρισαν πολλοί, τον μεγαλύτερο «στρατό» εντοπισμού διακίνησης αρχαίων αντικειμένων με αγοροπωλησίες σε πάμπλουτους συλλέκτες, δημοπρασίες σε γνωστούς οίκους του εξωτερικού και συναλλαγές εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ. Μέσα στο κύκλωμα υπήρχαν σκαπανείς που έψαχναν σε χωράφια για αρχαία αντικείμενα, επιχειρηματίες που λειτουργούσαν ως συνδεδειγμένοι κρικοί στο λαθρεμπόριο, νομιμοφανείς αρχαιοπώλες και υπεύθυνοι μεγάλων μουσείων από όλον τον κόσμο.

Η ΕΛ.ΑΣ. έκανε έφοδο σε ακίνητα της εφοπλιστικής οικογένειας Παπαδημητρίου (η Δέσποινα Παπαδημητρίου είναι αδερφή του Χρήστου Μιχαηλίδη) στη Σχοινούσα και το Ψυχικό όπου και ανακαλύφθηκαν εκατοντάδες αρχαία αντικείμενα ανυπολόγιστης ιστορικής σημασίας. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία στα ακίνητα της οικογένειας Παπαδημητρίου εντοπίστηκαν 152 αντικείμενα μεγάλης πολιτιστικής αλλά και οικονομικής αξίας. Μέσα στα αντικείμενα που βρέθηκαν αναφέρονται κορινθιακά κιονόκρανα αξίας 25.000 ευρώ το καθένα, μαρμάρινη προτομή του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. αξίας 90.000 ευρώ, δύο φύλλα βημοθύτερου που απεικονίζουν τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου αξίας 50.000 ευρώ και άλλη μαρμάρινη προτομή του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. αξίας 40.000 ευρώ καθώς και κορμός ενός αγάλματος της θεάς Αφροδίτης.

Η υπόθεση προκάλεσε μεγάλο σάλο και έκανε τον γύρο του κόσμου, αφενός λόγω του όγκου και της αμύθητης αξίας των ευρημάτων που εντοπίστηκαν και αφετέρου λόγω του Χρήστου Μιχαηλίδη (σκοτώθηκε στην Ιταλία σε δυστύχημα το 1999), ο οποίος μαζί με τον Ρόμπιν Σάιμς είχαν συνδεθεί στο σκάνδαλο του μουσείου Γκετί. Η έρευνα των αρχών οδήγησε σε κακουργηματικές διώξεις κατά των μελών της οικογενείας Παπαδημητρίου για υπεξαίρεση μνημείου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας κατά επάγγελμα και κατά συνήθεια και για αποδοχή και διάθεση μνημείων ιδιαίτερα μεγάλης αξίας κατά επάγγελμα και κατά συνήθεια. Ωστόσο, δώδεκα χρόνια αργότερα η υπόθεση παραμένει ακόμη ανοικτή και μόλις πρόσφατα οι τέσσερις κατηγορούμενοι(η Δέσποινα Παπαδημητρίου και τα παιδιά της Αλέξανδρος, Αγγελική και Δημήτρης) κάθισαν στο εδώλιο για να καταδικαστούν –μόλις- σε πρώτο βαθμό.

7.3 Οι δίδυμοι Κούροι της Κορίνθου 2010

Πριν από οκτώ χρόνια και συγκεκριμένα τον Μάιο του 2010 οι διωκτικές αρχές ήρθαν αντιμέτωπές με μια ακόμη σημαντική υπόθεση αρχαιοκαπηλίας. Ο λόγος γίνεται για τους δίδυμους Κούρους, τμήματα των οποίων κατασχέθηκαν την τελευταία στιγμή πριν πουληθούν στο εξωτερικό έναντι της αμοιβής των 10 εκατομμυρίων ευρώ, οι οποίοι είχαν παράνομα ανασκαφεί από αρχαιοκάπηλους στην περιοχή της Κλένιας. Αμέσως μετά την σύλληψη τους οι δράστες υπέδειξαν το ακριβές σημείο που είχαν εντοπίσει τα ανεκτίμητης αξίας ευρήματα, με αποτέλεσμα λίγες εβδομάδες αργότερα να ξεκινήσει επισήμως η σωστική ανασκαφή.

Η ανασκαφή έφερε στο φώς την ύπαρξη νεκροταφείου αρχαϊκής εποχής. Ανακαλύφθηκαν ακόμη, δύο τάφοι όπου μαζί με τους Κούρους χρονολογούνται στο τρίτο τέταρτο του 6^{ου} π.χ. αιώνα. Όπως αποδείχθηκε επρόκειτο για μοναδικά έργα της αρχαίας ελληνικής γλυπτικής τέχνης, φιλοτεχνημένα από μάρμαρο Πάρου, με ομοιότητες στη δομή του σώματος και στον τρόπο επεξεργασίας τους, πράγμα που αποδεικνύει ότι έχουν φιλοτεχνηθεί από τον ίδιο καλλιτέχνη και πως ο ίδιος ηθελημένα τους έπλασε πανομοιότυπους. Οι δύο Κούροι που είχαν βρεθεί σε άριστη κατάσταση από τους αρχαιοκάπηλους χτυπήθηκαν άσχημα από το βιαστικό σκάψιμο με αποτέλεσμα να υποστούν φθορές και να σπάσουν σε κομμάτια. Η υπόθεση είχε αίσιο τέλος, καθώς πλέον τα εξαιρετικής τέχνης αγάλματα, αφού συντηρήθηκαν και μελετήθηκαν, βρίσκονται στο Μουσείο της Κορίνθου.

7.4 Μουσείο Γκετί

Ο Ζαν Πωλ Γκετί (1892-1976) αμερικανός βιομήχανος και ιδρυτής της ομώνυμης πετρελαιοβιομηχανίας υπήρξε συλλέκτης έργων τέχνης μεταξύ αυτών και αρχαίων. Άρχισε να αγοράζει αρχαία την δεκαετία του '30, μια δεκαετία που τα μέτρα κατά της αρχαιοκαπηλίας ήταν ακόμη ευμετάβλητα και η νομιμότητα της προέλευσης τους δεν έπαιζε σπουδαίο ρόλο. Όταν πέθανε άφησε περί τα 5 δισ. εκατομμύρια δολάρια σε ένα ίδρυμα με αποκλειστικό σκοπό την προώθηση των τεχνών. Το 1997 ολοκληρώθηκε το Κέντρο Γκετί που περιλαμβάνει ένα μουσείο και πέντε ερευνητικά κέντρα. Οι συλλογές του μουσείου, το οποίο βρίσκεται στο Λος Άντζελες, αποτελούνται κατά βάση από τα αποκτήματα του Ζαν Πωλ Γκετί.

Τα μισά από τα αντικείμενα της συλλογής αρχαιοτήτων του μουσείου θεωρείται ότι έχουν αγορασθεί παράνομα ή από εμπόρους οι οποίοι θεωρούνται αναξιόπιστοι. Η επιμελήτρια των ελληνορωμαϊκών αρχαιοτήτων Μαριόν Τρού προέβη σε παραίτηση ύστερα από τις κατηγορίες. Η εν λόγω, συνεργαζόταν με τον γνωστό έμπορο αρχαιοτήτων και κύριο προμηθευτή του μουσείου όπως έγινε γνωστό, Χρήστο Μιχαηλίδη από τον οποίο πήρε δάνειο για το σπίτι της στην Πάρο παραβιάζοντας τον κανονισμό του Μουσείου Πωλ Γκετί που απαγορεύει τις χρηματικές διευκολύνσεις των εφόρων από τους προμηθευτές του. Σύμφωνα με ντοκουμέντα του ιδρύματος

αποκαλύπτεται ότι οι υπεύθυνοι του μουσείου, ενώ γνώριζαν ήδη από το 1985 ότι μερικοί από τους προμηθευτές του ήσαν αναξιόπιστοι και ότι η προέλευση αντικειμένων προέρχεται από παράνομες εξαγωγές αποσιώπησαν την όλη υπόθεση. Οι έμποροι έργων τέχνης Τζιάκομο Μέντιτσι και Ρόμπερτ Χεχτ μαζί με την Μαριόν Τρου κατηγορήθηκαν από τις ιταλικές διωκτικές αρχές και οδηγήθηκαν στα ιταλικά δικαστήρια.

Οι ιταλικές αρχές επιβεβαίωσαν πως ένας αριθμός αρχαίων έργων είναι προϊόντα αρχαιοκαπηλίας. Διαθέτοντας στην κατοχή τους και φωτογραφικό υλικό, οι ιταλικές αρχές ζητούν την επιστροφή 42 αντικειμένων. Το μουσείο αποφάσισε την επιστροφή τριών «αμφισβητούμενων» αρχαιοτήτων στις ιταλικές αρχές. Τα έργα αυτά είναι: μια λήκυθος, η οποία χρονολογείται περίπου από το 340 π.χ., βρέθηκε στην Ιταλία το 1974, πουλήθηκε σε έναν λαθρέμπορο και το Γκετί την αγόρασε το 1981 από έναν Ελβετό έμπορο αντί 230.700 ευρώ, ένας χάλκινος ετρουσκικός λυχνοστάτης και μια λίθινη ελληνική επιγραφή.

Άλλο ένα απόκτημα παράνομης διακίνησης θεωρείτο ένα άγαλμα της Αφροδίτης που προήλθε στο μουσείο έναντι 18 εκατομμυρίων δολαρίων, ποσό που είναι το μεγαλύτερο που έχει ποτέ διαθέσει για αγορά αρχαίου έργου το ίδρυμα. Το άγαλμα υποτίθεται ότι προερχόταν από έναν ανώνυμο Ελβετό συλλέκτη. Η πρόταση για την αγορά του αγάλματος προήλθε από την Μαριόν Τρου, όταν το 1986 ο Ρόμπιν Σάιμς, ένας από τους βασικούς προμηθευτές του μουσείου και στενός συνεργάτης του Χρήστου Μιχαηλίδη, της έδωσε την πληροφορία ότι πωλείτο σε καλή κατάσταση ένα άγαλμα της Αφροδίτης, το οποίο ήταν πιθανόν να χρονολογείται από το 400 π.χ. και να προέρχεται από ελληνικό ναό της Νότιας Ιταλίας.

Τέλος, το 2006 οι ελληνικές αρχές ακολουθώντας το παράδειγμα της Ιταλίας κερδίζουν την διαμάχη για την διεκδίκηση σημαντικών ελληνικών αρχαιοτήτων από το μουσείο Γκετί. Πρόκειται για ένα χρυσό στεφάνι από μακεδονικό εργαστήριο που είχε αγοράσει η Μαριόν Τρου από τον Κριστόφ Λεόν, μια βοιωτική μαρμάρινη στήλη καθώς και μια ανεπίγραφη στήλη από τη Θάσο. Το 2014 το μουσείο Γκετί αποφασίζει να επιστρέψει στη Μονή Διονυσίου στο Άγιο Όρος μια καινή διαθήκη του 12^{ου} αιώνα όπου το μουσείο την απέκτησε περίπου πριν 30 χρόνια.

7.5 Hobby Lobby

Ο ιδρυτής της αλυσίδας καταστημάτων με είδη ραπτικής και χειροτεχνίας Hobby Lobby, Ντέιβιντ Γκριν, έχει μια από τις μεγαλύτερες ιδιωτικές συλλογές βιβλικών αντικειμένων στον κόσμο. Η εταιρεία Hobby Lobby πιάστηκε να αγοράζει χιλιάδες σφηνοειδή δισκία, τα οποία είχαν λεηλατηθεί από το Ιράκ.

Οι ομοσπονδιακές αρχές υποστήριζαν ότι η εταιρεία αγνόησε μια σειρά από «κόκκινες σημαίες» πως τα αντικείμενα είναι προϊόν κλοπής και για αυτό το λόγο έδωσε πρόστιμο στην εταιρεία το ποσό των τριών εκατομμυρίων δολαρίων.

Η εταιρία υποστήριξε ότι είναι καινούργια σε τέτοιου είδους εξαγορές και πως στηρίχτηκε αναπόφευκτα σε λάθος προμηθευτές και μεταφορείς, αγνοώντας τον νόμο περί εισαγωγής και κατοχής αρχαιοτήτων. Ωστόσο, η εισαγγελέας αναφέρει ότι η εταιρία Hobby Lobby είχε συμβουλευτεί ειδικούς για τα αντικείμενα, οι οποίοι τους είχαν ενημερώσει για την παράνομη προέλευσή τους. Το γιατί προχώρησαν στην αγορά των αντικειμένων παραμένει ακόμη ένα ερώτημα που η εταιρία έχει αφήσει αναπάντητο.

Η λέκτορας σε θέματα παράνομης διακίνησης αρχαιοτήτων και εγκλημάτων κατά της τέχνης, Ντόνα Γιείτς, υποστηρίζει ότι “δεν μπορείς να συλλέγεις αρχαιότητες στον βαθμό που συνέλλεγε ο Γκρίν χωρίς να αγοράζεις και πολλά παράνομα μαζί. Πρόκειται για κοινή λογική. Μιλάμε για μια μαζική κλίμακα με πάνω από 5,000 αρχαιότητες, οι οποίες αποκλείεται να προήλθαν με νόμιμο τρόπο.

Υπάρχουν πολύ λίγες αρχαιότητες στην αγορά που μπορεί να αποδειχθεί ότι προήλθαν με νόμιμο τρόπο και ειδικά όταν πρόκειται για ιρακινά αντικείμενα. Για να θεωρηθεί ένα αντικείμενο πλήρως νόμιμο θα πρέπει να έχει εξέλθει από το Ιράκ εκατό χρόνια πριν τουλάχιστον και υπάρχουν ελάχιστα από αυτά. Επομένως, όταν κάποιος έρχεται και σου λέει έχω 3,000 ιρακινά δισκία να σου πουλήσω και δεν γνωρίζεις τον προηγούμενο ιδιοκτήτη του, πρέπει αυτομάτως να υποθέσεις ότι πρόκειται για προϊόν λαθρεμπορίου.

Απαιτεί εις βάθος έρευνα στη σχέση μεταξύ συλλεκτών και παράνομης αγοράς. Βλέπουν τον εαυτό τους σαν σωτήρες των αρχαιοτήτων και πως αν δεν είχαν στα χέρια τους τις αρχαιότητες, αυτές θα είχαν ήδη καταστραφεί.”

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αρχαιοκαπηλία εκτός από βαρύτατο ποινικό αδίκημα είναι ύβρις κατά της ιστορίας αλλά και του μέλλοντος ενός τόπου. Πρόκειται για βανδαλισμό και πλήρης καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς και για αυτό το λόγο αποδεικνύεται σήμερα ως ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και έτσι χαρακτηρίζεται και από την διεθνή νομοθεσία. Ένα παγκόσμιο και οργανωμένο κύκλωμα που πλήττει πολλές πλούσιες σε πολιτιστικά αγαθά χώρες. Ειδικά τα τελευταία χρόνια με τα αυξημένα κρούσματα τρομοκρατικών ενεργειών διαπιστώνεται πως η αρχαιοκαπηλία και η τρομοκρατία είναι δυο κοινωνικά φαινόμενα που αλληλοσυνδέονται μαζί με το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών. Η τρομοκρατία βεβαίως, δεν αποτελεί νέα απειλή. Απεναντίας, πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο με μακρά ιστορία το οποίο δυστυχώς μαστίζει και απειλεί την πολιτιστική κληρονομία όλων των κρατών, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες⁴⁵.

Η ραγδαία αύξηση της τεχνολογίας και η εύκολη στις μέρες μας πρόσβαση στις πληροφορίες, οδηγούν σε έξαρση του παράνομου εμπορίου αρχαιοτήτων. Πρέπει να γίνει αντιληπτό από τον καθένα μας, πως μόνο η φύλαξη των αρχαιολογικών χώρων, των μουσείων και των αρχαιοτήτων γενικότερα δεν είναι αρκετή για την καταπολέμηση του φαινομένου εις βάθος.

Πρώτα απ' όλα η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου σε θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, χρήζει καίριας σημασίας. Σε επίπεδο εκπαίδευσης η προστασία των μνημείων αποτελεί μια πειθαρχία, νοούμενη ως το σύνολο ομοιογενούς διδακτέας ύλης που οι εκπαιδευτικοί είναι ταγμένοι να διδάσκουν υπό τύπων ή περισσότερων μαθημάτων στο οικείο πρόγραμμα σπουδών⁴⁶. Οι εκπαιδευτικοί όλων των ιδρυμάτων οφείλουν να ενημερώνουν και να ευαισθητοποιούν, τους μαθητές σε θέματα προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς αυτή αποτελεί την ιστορία μας. Η επίσκεψη σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία με οργανωμένες ξεναγήσεις είναι απαραίτητη. Επιπλέον, ομιλίες και εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία ή ακόμα και παιχνίδια, θα βοηθήσουν στην

⁴⁵ Α. Μπούνια (2009). Στα παρασκήνια του μουσείου Η ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ. Αθήνα: Εκδ. Πατάκη.

⁴⁶ Α. Μανιάτης (2010). Εργασίες Προστασίας Μνημείων και Καταπολέμηση της Αρχαιοκαπηλίας. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα Αντ. Ν.: 236.

καλύτερη κατανόηση της σημασίας της προστασίας. Σε κοινωνικό επίπεδο τώρα, η ενημέρωση όλων των πολιτών για τη σπουδαιότητα και μοναδικότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι αναγκαία. Οφείλεται να επισημαίνονται οι ανυπολόγιστες ζημιές από το παράνομο εμπόριο και την λαθρανασκαφή. Στην ύπαιθρο οι οργανωμένες εθελοντικές ομάδες για τη φύλαξη των εκτεθειμένων μνημείων, θα αποτελέσουν σημαντικό βήμα στην πάταξη του φαινομένου.

Όλα τα κράτη και κυρίως τα κράτη εξαγωγής πολιτιστικών αγαθών, πέραν από τις εθνικές τους νομοθεσίες, οφείλουν να επικυρώσουν τις διεθνείς συμβάσεις για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Η ενσωμάτωση του όρου «εθνικός θησαυρός», στη νομοθεσία κάθε χώρας έχει μεγάλο αντίκτυπο στην κοινοτική νομοθεσία, η οποία προστατεύει και αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον όρο αυτόν.

Σημαντικό επίσης βήμα, στην καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλίας, αποτελεί η συνεργασία αρμόδιων φορέων και οργάνων. Η Ιταλία έχει πρωτοπορήσει διεθνώς, δημιουργώντας μια ειδική υπηρεσία για την καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλίας στους κόλπους των καραμπινιέρων, επομένως όλες οι χώρες θα πρέπει να ακολουθήσουν το παράδειγμά της, διότι διαθέτει το σημαντικότερο μοντέλο δίωξης κατά της αρχαιοκαπηλίας παγκοσμίως. Έτσι η συνεργασία των σωμάτων ασφαλείας της Αστυνομίας και του τμήματος δίωξης Αρχαιοκαπηλίας, μαζί με πολιτικούς φορείς κρίνεται απαραίτητη. Πρέπει να καταστεί σαφές ότι η αρχαιοκαπηλία, είναι ένα ειδικό έγκλημα και πρέπει να τιμωρείται στο βαθμό που τιμωρούνται άλλα σημαντικά για την κοινωνία εγκλήματα. Οι συμμετέχοντες πρέπει να αντιμετωπίζονται από τα όργανα της έννομης τάξης ως κακοποιοί και να τιμωρούνται ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης.

Η συνεχής ενημέρωση και η ανταλλαγή απόψεων διαφόρων επιστημόνων σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς και παράνομης διακίνησης αρχαιοτήτων, συμβάλλουν τόσο στην καλύτερη κατανόηση του προβλήματος, όσο και στην αντιμετώπισή του. Το Κράτος οφείλει να προστατεύει τα μνημεία και τα μουσεία μέσω της πρόσληψης σωστά εκπαιδευμένου προσωπικού και της χρηματοδότησης, από τον κρατικό προϋπολογισμό, για την δημιουργία νέων σωστά εξοπλισμένων μουσείων. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται η προστασία χιλιάδων αρχαιοτήτων που βρίσκονται εκτεθειμένες, αλλά και η επιστροφή άλλων τόσων ή και περισσότερων αρχαιοτήτων που παράνομα εξήχθησαν από την χώρα στην οποία ανήκουν.

Η πολιτιστική κληρονομία μιας χώρας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής ταυτότητας, είναι αυτή που την διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες χώρες και την κάνει μοναδική και άξια θαυμασμού. Οφείλουμε επομένως, να μην την θυσιάσουμε στον βωμό του χρήματος και της μαζικοποίησης αλλά αντιθέτως να την προφυλάξουμε με κάθε κόστος και να την παραδώσουμε σε καλύτερη κατάσταση στις επόμενες γενιές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Γκότσης Σ., Ιστορικός – Υπεύθυνος του Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Άρθρο: διαπολιτιστικότητα ερωτήματα για τα μουσεία και τη μουσειακή εκπαίδευση.

Γραμματικάκη – Αλεξίου Α. (2002). Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα: XV + 410

Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., Α. Στρατή, Ε. Μουαμελετζή, Δ. Αναγνωστοπούλου (2001). Νόμιμη και Παράνομη Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών υπό το πρίσμα του διεθνούς, κοινοτικού και ελληνικού δικαίου. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλας Αντ. Ν. 251

Γενική εγκυκλοπαίδεια σύγχρονών γνώσεων Υδρία Cambridge Ήλιος. Αθήνα: εκδόσεις Τέσσερα Έψιλον. Δέκατος τόμος. 3265

Ζηργανός Ν. (2008). Παγκόσμιο κύκλωμα αρχαιοκαπηλίας και η θέση της Ελλάδας σε αυτό. In: *Η Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών από την Παράνομη Διακίνηση και η Διεκδίκηση τους Πρακτικά Διημερίδας.* Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

Καραλή Α. (1998). Λεξικό Αρχαιολογικών-Περιβαλλοντικών Ορών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα: 199.

Κακούρης Ι. (2000). ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΟΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ UNESCO ΚΑΙ ΤΟΥ UNIDROIT. In: *Συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ.* Αθήνα: Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων Τμήμα Ξένων Σχολών.

Λάββας Γ.Π., (1991). Προστασία Μνημείων και Συνόλων. Βασικές Έννοιες, Ιδεολογία & Μεθοδολογία. Τεύχος 1. ΑΠΘ, Τμ. Αρχιτεκτονικής. Θεσσαλονίκη: 1978

Μανιάτης Α. (2010). *Αρχαιολογική έρευνα πεδίου και μουσεία. Επιμόρφωση στο Πολιτιστικό Δίκαιο.* Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Μανιάτης Α. (2011). ΠΟΙΝΙΚΑ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑΣ ΔΙΑΛΕΞΗ. Αθήνα: 15.

Μανιάτης Α.(2010). Εργασίες Προστασίας Μνημείων και Καταπολέμηση της Αρχαιοκαπηλίας. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα Αντ. Ν.

Μπιτσάνη Ε.Π. (2004). Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος. Αθήνα: Εκδ. Διόνικος,

Μπούνια Α. (2009). στα παρασκήνια του μουσείου Η ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ. Αθήνα: Εκδ. Πατάκη: 260.

Οικονόμου Μ. (2003). Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός;. Αθήνα: Εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ: 157

Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων (1984). Α΄ Συνέδριο Αθήνα 30 Μαρτίου – 3 Απριλίου 1967, Πρακτικά. Αθήνα.

Ξενόγλωσση

KIMBERLY L. ALDERMAN. (2012). HONOR AMONGST THIEVES: ORGANIZED CRIME AND THE ILLICIT ANTIQUITIES TRADE. *Indiana Law Review*. 45 (3).

Tribble Jennifer. Antiquities Trafficking and Terrorism: Where Cultural Wealth, Political Violence, and Criminal Networks Intersect.

Neil Brodie, Morag M. Kersel, Christina Luke, and Kathryn Walker Tubb.

Archaeology, Cultural Heritage, and the Antiquities Trade. 365

Διαδικτυακή

International Council of Museums (ICOM), <http://icom.museum/>

Museum Security Network, <http://www.museum-security.org>

<http://www.astynomia.gr/newsite.php?&lang=>

<http://www.law-archaeology.gr/index.php/el/>

www.tovima.gr

<http://traffickingculture.org/>

<https://en.unesco.org/>

www.wikipedia.gr

www.pri.org

<https://www.europol.europa.eu/about-europol>

<https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=el>

Λοιπές Πηγές

Νόμος 3658/2008 *«Μέτρα Προστασίας των Πολιτιστικών Αγαθών και άλλες διατάξεις»*

Νόμος 3028/2002 *«Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»*

Ντοκιμαντέρ: Το «Κύκλωμα», Η Μηχανή του Χρόνου – Οι αριστοκράτες αρχαιοκάπηλοι που έκλεψαν τα αρχαία μνημεία, Οι «Αρχαιοκάπηλοι»

